

Eerstegraadslerarenopleiding

10
voor
de
leraar

ALO
NEDERLAND

Landelijk opleidingsprofiel Leraar lichamelijke opvoeding

versie maart 2018 | ingangsdatum studiejaar 2018-2019

Voorwoord

Vanaf 2016 hebben lerarenopleiders over de volle breedte van de lerarenopleidingen in verschillende fases met veel enthousiasme gewerkt aan de herijking van de 60 kennisbases die sinds 2008 ontwikkeld zijn. Voor u ligt het mooie resultaat van de gezamenlijke inspanningen.

De kennisbases zijn herijkt op zowel de inhoud, het niveau als de breedte van de vakkennis. Daar waar mogelijk is samenhang aangebracht tussen de kennisbases die een inhoudelijke en vakoverstijgende verwantschap hebben. De inhoud van elke kennisbasis is uiteindelijk gevalideerd door het werkveld en externe inhoudelijke deskundigen. Het resultaat is in overeenstemming met landelijke eisen.

De lerarenopleidingen kunnen tevreden terugkijken op een periode waarin zij veel hebben gediscussieerd, geschaafd en bijgesteld. Een periode waarin lerarenopleiders intensief hebben nagedacht over hun vak, de didactiek en het minimale niveau dat een startbekwame leerkracht moet beheersen. Met de inzet van zoveel betrokken mensen wordt dit eindresultaat breed gedragen.

Al deze activiteiten hebben ook nog iets anders opgeleverd. Het bracht collega's van diverse instellingen met elkaar in contact. Ze kregen gelegenheid om met vakgenoten te discussiëren en daarmee hun eigen expertise aan te scherpen. Ook de contacten met het werkveld zijn versterkt. De samenwerking geeft een impuls aan de betrokkenheid van de lerarenopleiders bij de kwaliteitsverbetering en hun professionalisering.

Permanente kwaliteitszorg is essentieel voor de maatschappelijke opdracht. De kennisbases leveren daarvoor de ijkpunten. Het zijn geen statische documenten. De kennisbases blijven met enige regelmaat bijstelling nodig hebben vanwege vakinhoudelijke veranderingen, pedagogisch-didactische eisen, maatschappelijke ontwikkelingen en voortschrijdend inzicht. Dat houdt het gesprek over de inhoud van de lerarenopleidingen volop in leven en draagt daarmee bij aan de kwaliteitsslag die met het ontwikkelen van de kennisbases wordt beoogd.

De lerarenopleidingen weten elkaar beter te vinden en pakken uitdagingen gezamenlijk op. Hiermee dragen zij bij aan een goede opleiding voor de nieuwe generatie leraren en het onderwijs in Nederland.

Ik dank allen die hieraan hebben bijgedragen.

mr. Thom de Graaf,
voorzitter Vereniging Hogescholen

Proloog

De *Kennisbasis Leraar van de eerste graad in Lichamelijke Opvoeding* is in dit document samengevoegd met het *Landelijke Opleidingsprofiel Leraar van de eerste graad in Lichamelijke Opvoeding*.

Net als de kennisbasis is het opleidingsprofiel een product van de gezamenlijke lerarenopleidingen lichamelijke opvoeding in Nederland. Door deze samenvoeging vindt in de beschreven bekwaamheden een integratie plaats van kennis en kunde. Dat biedt opleidingen steun om vanuit een competentiegerichte benadering vorm te geven aan het onderwijs.

Dit opleidingsprofiel draagt bij aan de kwaliteit van bewegingsonderwijs en lichamelijke opvoeding in het algemeen en aan de kwaliteit van de lerarenopleidingen *Lichamelijke Opvoeding* in het bijzonder.

We zijn de projectgroep zeer erkentelijk voor het werk dat ze geleverd hebben. Ze hebben de uitdaging met beide handen aangepakt en zeer gedreven en deskundig volbracht. We danken ook het team van *10voordeleraar* voor de 'open mind' om de kennisbasis te integreren in het landelijk opleidingsprofiel en hun inhoudelijke en financiële ondersteuning.

Namens ALO Nederland,

Henk van der Palen,
ALO Windesheim

Gielion de Wit,
ALO Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Dankwoord

Hierbij willen we onze dank uitspreken naar iedereen die heeft meegewerkt aan de totstandkoming van dit landelijk opleidingsprofiel.

Heel specifiek gaat onze dank uit naar iedereen die op positief kritische wijze feedback heeft gegeven op de concept versies.

Wij willen onze opdrachtgever, ALO Nederland, bedanken voor het gekregen vertrouwen en de Stuurgroep voor hun specifieke en vakinhoudelijke feedback.

We willen Henk Fuchs en Gitte Hoogland, projectleiders van *10voordeleraar*, danken voor het ontsluiten van een netwerk aan lerarenopleiders en het meedenken in diverse fases van het schrijven van dit profiel.

Namens de projectgroep,

Ellen Warmer,
ALO Hogeschool van Amsterdam

Inhoud

	Voorwoord	2
	Proloog	3
	Dankwoord	4
1	Inleiding	7
	Beroepsprofiel	7
	Opleidingsprofiel	7
	Slotopmerkingen	9
2	Ontwikkeling landelijk opleidingsprofiel en kennisbases	10
	Landelijk opleidingsprofiel	10
	Versterken kenniscomponent	10
	Systeem van kennisborging	10
	Ontwikkeling en herijking kennisbases	11
	Vaststelling landelijk opleidingsprofiel en kennisbasis	11
3	De wereld van de leraar lichamelijke opvoeding	12
	Inleiding	12
	Doel en functie van lichamelijke opvoeding	12
	De startbekwame leraar lichamelijke opvoeding	13
	Ontwikkelingen in de samenleving	14
	Ontwikkelingen in het primair en voortgezet onderwijs	15
	Ontwikkelingen binnen het hoger onderwijs	16
	Ontwikkelingen binnen het vak	17
4	Beschrijving brede professionele basis en de drie bekwaamheden	21
	Inleiding	21
	Opbouw kennisdomeinen	22
	Domein 1: Brede professionele basis	23
	Domein 2: Vakinhoudelijke bekwaamheid	28
	Domein 3: Vakdidactische bekwaamheid	30
	Domein 4: Pedagogische bekwaamheid	32
5	Inhoudelijke verantwoording	35
	Inleiding	35
	Bevoegdheid en niveaubeschrijving	35
	Relatie opleidingsprofiel en andere kennisbases	37
	Integratie van de kennisbasis in het landelijk opleidingsprofiel	38
	Literatuurverkenning brede professionele basis	40

6	Validering	45
	Inleiding	45
	Werkwijze herijking	46
7	Literatuur	48
	Bijlage uitgangspunten kennisbases	53

1 Inleiding

Voor u ligt het landelijk opleidingsprofiel. Dit beschrijft wat een net afgestudeerde leraar van de eerste graad in lichamelijke opvoeding moet kunnen en kennen om als startende professional in de beroepspraktijk te functioneren. Het geeft de lerarenopleidingen *Lichamelijke Opvoeding* een richtlijn voor het uitvoeren en verder ontwikkelen van het curriculum. Dit opleidingsprofiel is gezamenlijk ontwikkeld en borgt daarmee dat alle afgestudeerde leraren lichamelijke opvoeding voldoen aan dezelfde standaard.

Beroepsprofiel

Het landelijk opleidingsprofiel sluit aan bij het recent vernieuwde *Beroepsprofiel Leraar Lichamelijke Opvoeding* (Bax et al., 2017). Dit beroepsprofiel sluit aan bij de wettelijke bekwaamheidseisen die met ingang van 1 augustus 2017 zijn vastgesteld, conform het 'Voorstel bekwaamheidseisen' (Onderwijscoöperatie, 2014). Het volgt de indeling in de brede professionele basis en de voor het onderwijsleerproces noodzakelijke bekwaamheden 'vakinhoudelijk', 'vakdidactisch' en 'pedagogisch'. Het *Beroepsprofiel Leraar Lichamelijke Opvoeding* beschrijft de bekwaamheden van een ervaren beroepsbeoefenaar. Het *Opleidingsprofiel Lichamelijke Opvoeding* beschrijft de bekwaamheden van een startbekwame beroepsbeoefenaar. Hoofdstuk 3 bevat onder meer een nadere toelichting op het niveau van startbekwaamheid. In het beroepsprofiel is het aspect 'kennis' niet nader gespecificeerd. Dit opleidingsprofiel beschrijft in hoofdstuk 4 zowel de 'kunde' als de 'kennis' op het niveau van een startbekwame beroepsbeoefenaar.

Het ontwikkelen van een eigen visie op (de doelstelling van) het vak, op leren, op bewegen, is nadrukkelijk onderdeel van de bekwaamheden van een vakleerkracht lichamelijke opvoeding (zie domein *Vakinhoudelijke bekwaamheid*). Elke lerarenopleiding *Lichamelijke Opvoeding* in Nederland maakt eigen keuzes aangaande de visie en het formuleren van de doelstelling van het vak lichamelijke opvoeding. In dit profiel is gekozen om aan te sluiten bij de wijze waarop in het *Beroepsprofiel Leraar Lichamelijke Opvoeding* de vakdoelstelling is omschreven.

Opleidingsprofiel

In dit nieuwe opleidingsprofiel worden de bekwaamheidseisen voor de leraar lichamelijke opvoeding gevolgd en nader uitgewerkt. Daarmee wordt ook de (herijkte) *Kennisbasis Lichamelijke Opvoeding*, voorheen een apart document, geïntegreerd en beschreven onder de noemer 'kennis' bij elke bekwaamheid. Het volgt daarmee het advies van de peer-reviewgroep *Kennisbasis Lichamelijke Opvoeding* om deze kennis op hoofdlijnen te beschrijven en herhaling te voorkomen (Bakker, Mulder & Warmer, 2016). Bepaalde 'kunde en kennis' passen bij meerdere bekwaamheden, maar om herhaling te voorkomen is dit slechts één keer vermeld, op de meest voor de hand liggende plek. Hoewel afzonderlijk

beschreven, vraagt het handelen in de praktijk zowel om integratie van kennis en kunde, als om integratie van de beschreven bekwaamheden.

Dit opleidingsprofiel is geldig met ingang van het studiejaar 2018-2019 en is in eerste instantie bedoeld voor de lerarenopleiders zelf, maar ook voor hun studenten of externe belanghebbenden. Het landelijk opleidingsprofiel is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

Ontwikkeling kennisbases

In het hoofdstuk *Ontwikkeling kennisbases* is algemene informatie (hbo-breed) vanuit *10voordeleraar* opgenomen over de aanleiding, ontwikkeling, inhoud en herijking van de verschillende kennisbases.

De wereld van de leraar lichamelijke opvoeding

Het hoofdstuk *De wereld van de leraar lichamelijke oefening* geeft de doelstelling van het vak, de verantwoordelijkheid van de leraar, het niveau van startbekwaamheid en de meest recente ontwikkelingen in de samenleving, het onderwijs en het vak.

Brede professionele basis en de drie bekwaamheden

Het hoofdstuk *Brede professionele basis en de drie bekwaamheden* beschrijft de drie samenhangende bekwaamheden voor het beroep leraar van de eerste graad in lichamelijke opvoeding: de vakinhoudelijke, de vakdidactische en de pedagogische bekwaamheid. De leraar lichamelijke opvoeding verricht zijn werkzaamheden vanuit een brede professionele basis. Het hoofdstuk start daarom met een beschrijving van deze brede professionele basis.

Inhoudelijke verantwoording

Het hoofdstuk *Inhoudelijke verantwoording* start met een schets van de bevoegdheid en het niveau van de leraar van de eerste graad in lichamelijke opvoeding gevolgd door een korte beschrijving van de relatie tussen dit opleidingsprofiel en een tweetal andere kennisbases. Vervolgens een toelichting op de wijze waarop de integratie van de kennisbasis in het landelijk opleidingsprofiel uitgewerkt is. Tot slot een samenvatting van de literatuurverkenning ten behoeve van de bekwaamheid 'brede professionele basis'.

Validering

Het hoofdstuk *Validering* schetst kort de aanleiding en de opdracht voor de herijking, en de gevolgde werkwijze.

Literatuur

Het opleidingsprofiel sluit af met een overzicht van de geciteerde en gebruikte literatuur om tot dit opleidingsprofiel te komen.

Bijlage

In de bijlage zijn de uitgangspunten bij het herijken van de kennisbases opgenomen zoals geformuleerd door *10voordeleraar*.

Slotopmerkingen

- Waar 'lichamelijke opvoeding' staat kan ook 'bewegingsonderwijs' of een andere benaming worden gelezen. Waar 'vak' staat kan ook 'leergebied' worden gelezen. Zo wordt op curriculum.nu gesproken over het leergebied *Bewegen en sport* met daaronder vakken als *Bewegingsonderwijs po*, *Lichamelijke opvoeding vo* en keuzevakken als *Lichamelijke Opvoeding-2*, *Bewegen en Sport en Maatschappij*.
- Waar 'hij' staat wordt uiteraard ook 'zij' bedoeld.
- Onder 'leerlingen' wordt ook verstaan 'studenten', 'cursisten', 'deelnemers' e.d.
- Waar 'les' of 'lessen' vermeld staat kan ook worden gelezen 'beweeg- en sportactiviteiten die niet lesgebonden zijn'.
- Waar 'leraar lichamelijke opvoeding' staat wordt een startbekwame leraar van de eerste graad in lichamelijke opvoeding (pas afgestudeerd bij een lerarenopleiding *Lichamelijke Opvoeding*) bedoeld, tenzij anders vermeld.

2 Ontwikkeling landelijk opleidingsprofiel en kennisbases

Landelijk opleidingsprofiel

In 1997 hebben de hogescholen afgesproken om voor in beginsel elke hbo-bacheloropleiding een landelijk opleidingsprofiel op te stellen (HBO-raad, 2010). Zo'n profiel beschrijft wat een afgestudeerde van die opleiding in hoofdlijnen moet kennen en kunnen. In 2010 heeft de HBO-raad de procedure aangepast. Volgens deze procedure beschrijft een landelijk opleidingsprofiel:

- Het werk- cq. beroepenveld waarvoor primair wordt opgeleid en de (internationale) ontwikkelingen die zich daarin voordoen;
- De ontwikkelingen in de voor de opleiding primair relevante kennisdomeinen;
- De basiscompetenties die van pas-afgestudeerde hbo-ers worden gevraagd;
- De wijze waarop het relevante werk- cq. beroepenveld bij de beschrijving van bovenstaande betrokken is geweest.

Versterken kenniscomponent

In de eerste jaren van dit millennium stond met name de kwaliteit van de kenniscomponent van de lerarenopleidingen ter discussie. Als antwoord op de brede kritiek op de vakinhoudelijke en vakdidactische kwaliteit van de lerarenopleidingen presenteerde staatssecretaris Van Bijsterveldt in 2008 de nota Krachtig meesterschap, kwaliteitsagenda voor het opleiden van leraren 2008-2011 (Ministerie van OCW, 2008). De Vereniging Hogescholen onderschreef de opgenomen doelstellingen die gericht zijn op een hogere kwaliteit van de lerarenopleidingen (HBO-raad, 2008). Eén onderdeel van de kwaliteitsagenda betreft de verbetering van de vakinhoudelijke kwaliteit van de lerarenopleidingen. 'Het eindniveau van de opleidingen wordt duidelijk vastgelegd. Hiertoe ontwikkelen de opleidingen in samenwerking met het afnemende veld een gezamenlijke kennisbasis, eindtermen en examens'.

Systeem van kennisborging

De gezamenlijke lerarenopleidingen hebben met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap afspraken gemaakt over een systeem van borging gericht op de kenniscomponent binnen de opleiding. Gekozen is voor drie instrumenten: 1. Kennisbases 2. Landelijke kennistoetsen 3. Peer-review. Voor de eerstegraadslerarenopleidingen is het instrument landelijke kennistoetsen niet van toepassing.

De resultaten komen bottom-up en in eigen beheer met de lerarenopleider als centrale factor tot stand, maar wel met een stevig en onafhankelijk toezicht. Het uiteindelijke doel is dat elke afgestudeerde leraar minimaal dezelfde vakinhoudelijke kennis en vakspecifieke bekwaamheden heeft. Alle activiteiten

voor de versterking van de kenniscomponent in lerarenopleidingen zijn ondergebracht in het programma *10voordeleraar*, onder de paraplu van de Vereniging Hogescholen (zie onder andere de site van *10voordeleraar*). Het ministerie heeft voor de ontwikkeling en implementatie van de diverse instrumenten die *10voordeleraar* inzet om haar opdracht te verwezenlijken in de periode 2008-2017 een subsidie van € 25 miljoen beschikbaar gesteld.

Ontwikkeling en herijking kennisbases

In de periode 2008-2011 hebben lerarenopleiders over de volle breedte van de hbo-lerarenopleidingen gezamenlijk de kennisbases ontwikkeld. Het afnemende scholenveld en externe inhoudelijk-deskundigen hebben bijgedragen aan de validering van de inhoud. In totaal zijn 62 kennisbases opgesteld. De opleidingen hebben, na validatie van de kennisbasis, hun onderwijsprogramma aangepast.

Vakinhoudelijke veranderingen, maatschappelijke ontwikkelingen en voortschrijdend inzicht maken het wenselijk dat iedere kennisbasis met enige regelmaat wordt beoordeeld op de inhoud en waar nodig wordt aangepast. Dit maakt ook deel uit van de afspraken met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. In het studiejaar 2015-2016 is gestart met het herijken van de eerste kennisbases.

De herijkingswensen zijn getoetst aan de laatste wetenschappelijke inzichten binnen het vak, aan de ontwikkelingen in het werkveld (onder andere de examenprogramma's van het po en vo) en aan de (verwachte) veranderingen op het gebied van beleid.

De kennisbases zijn door lerarenopleiders herijkt op inhoud, de breedte en het minimale beheersingsniveau van de verschillende kennisdomeinen. Zo is duidelijk wat van een leraar mag worden verwacht om toe te treden tot de beroepsgroep. Daar waar mogelijk is samenhang aangebracht tussen de kennisbases die inhoudelijk en vakoverstijgende verwantschap kennen. In sommige gevallen is de herijking van de kennisbasis opgenomen in een vernieuwd landelijk opleidingsprofiel. De inhoud van de herijkte kennisbases is uiteindelijk gevalideerd door het werkveld en door externe inhoudelijke deskundigen. Ze zijn daarmee in overeenstemming met landelijke eisen en passend bij de wettelijke bekwaamheidseisen.

Vaststelling landelijk opleidingsprofiel en kennisbasis

Onder leiding van het landelijk vakoverleg is het opgeleverde concept gevalideerd door vertegenwoordigers van het werkveld, van de wetenschap en van de vakvereniging en na aanpassing ter vaststelling voorgelegd aan de Stuurgroep lerarenopleidingen.

3 De wereld van de leraar lichamelijke opvoeding

Inleiding

Een startbekwame leraar lichamelijke opvoeding stroomt een breed werkveld in. Hij is als eerstegraadsleraar bevoegd om te werken in het basisonderwijs, het speciaal onderwijs, het voortgezet (speciaal) onderwijs, het mbo en het hoger onderwijs. De laatste jaren is de leraar lichamelijke opvoeding ook steeds meer werkzaam in omgevingen waar onderwijs en sport elkaar raken. De ontwikkelingen in het werkveld van de leraar lichamelijke opvoeding volgen elkaar in een hoog tempo op. Lerarenopleidingen *Lichamelijke Opvoeding* hebben bij het opleiden van studenten niet alleen rekening te houden met ontwikkelingen in de samenleving en met recente wetenschappelijke inzichten die het werkveld beïnvloeden, maar ook met ontwikkelingen die van invloed zijn op het (hoger) onderwijs. In dit hoofdstuk worden, na een verkenning van het vakgebied van de lichamelijke opvoeding, enkele ontwikkelingen geschetst die van belang zijn voor de opleidingen *Leraar Lichamelijke Opvoeding*.

Doel en functie van lichamelijke opvoeding

In het beroepsprofiel wordt het doel van de lichamelijke opvoeding als volgt beschreven: 'Het vakgebied lichamelijke opvoeding heeft als doel dat leerlingen beter leren bewegen vanuit een pedagogisch perspectief. Ze moeten meer(voudig) bekwaam én enthousiast worden om nu en later deel te nemen aan de beweeg- en sportcultuur' (Bax et al, 2017, p. 11).

'Algemene taken van het onderwijs zijn het bevorderen van ontplooiing van een breed scala van kwaliteiten bij leerlingen en het toerusten van die leerlingen voor leven en werken in een multiculturele samenleving. In het leergebied lichamelijke opvoeding gaat het om de ontplooiing van persoonlijk bewegingsgedrag en om het uitrusten voor deelname aan de pluriforme bewegingscultuur' (Bax, Van Driel, Jansma & Van der Palen, 2010, p. 30).

Deze algemene onderwijstaken worden door Biesta (2011; 2015) als kwalificatie, socialisatie en subjectificatie omschreven. Activiteiten en kennis verwerven die leerlingen in staat stelt deel te nemen aan een vervolgopleiding en aan de bewegcultuur is volgens Van der Palen en Radstake (2012) het kwalificerende aspect van het vakgebied lichamelijke opvoeding. Het socialiserende aspect van dit leergebied houdt in dat leerlingen op een constructief kritische manier leren hoe de bewegcultuur in elkaar steekt en hoe ze daar op verantwoorde wijze aan kunnen deelnemen. Dat leerlingen leren zich op eigen wijze te verhouden tot de bewegcultuur is het subjectiverende aspect van het vakgebied lichamelijke opvoeding. Binnen dit aspect is het belangrijk dat leerlingen een beweegidentiteit,

zelfregulatie en zelfkennis leren ontwikkelen, om zich, ook samen met anderen, in de beweegcultuur, te begeven (Van der Palen & Radstake, 2012).

De startbekwame leraar lichamelijke opvoeding

‘De leraar lichamelijke opvoeding is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn onderwijs (vakinhoudelijk bekwaam) en voor de manier waarop hij deze inhoud leerbaar maakt voor zijn leerlingen (vakdidactisch bekwaam). Daarbij is hij verantwoordelijk voor het creëren van een veilig, ondersteunend en stimulerend leerklimaat (pedagogisch bekwaam)’ (Bax et al, 2017, p. 11).

Dit landelijk opleidingsprofiel schetst wat een startbekwame leraar lichamelijke opvoeding moet kunnen en kennen.

Er is geen verschil tussen de kennisbasis die ten grondslag ligt aan het beroep voor een startende of een ervaren beroepsbeoefenaar. ‘Relevante nieuwe wetenschappelijke inzichten dienen immers ook voor de starter inzichtelijk te zijn’ (Van den Berg & Suasso, 2017, p. 108). Startende docenten komen in de inductiefase waar zij ervaring kunnen opdoen om kennis in de praktijk toe te passen. De beheersing van de kennisbasis is van belang om steeds grotere ervaringskennis in een breder kader te plaatsen (Van den Berg & Suasso, 2017) en om ook in de toekomst de ontwikkelingen in het vakgebied en de vakinhoud te kunnen blijven volgen.

Wat betreft de beschreven kunde in beide profielen is het verschil in hoofdlijnen terug te voeren op drie criteria, te weten: de verantwoordelijkheidsdimensie, de complexiteit van taken, en de mate van transfer van beroepsvaardigheden (Commissie Kwalificatiestructuur Zoetermeer, 1996).

Van de startbekwame leraar lichamelijke opvoeding mag verwacht worden dat hij zijn beroep bekwaam uitvoert en daarover verantwoording kan afleggen. De verantwoordelijkheidsdimensie wordt breder als de startbekwame leraar meer jaren werkzaam is.

Daarnaast mag van de startbekwame leraar lichamelijke opvoeding verwacht worden dat hij in reguliere werksituaties over voldoende probleemoplossend vermogen beschikt, zodat er adequate oplossingen gevonden worden. Naarmate de leraar lichamelijke opvoeding langer werkzaam is, worden de situaties waarin het beroepsmatig handelen die het probleemoplossend vermogen aanspreken complexer.

Tenslotte duidt transfer op de mate waarin een beroepsbeoefenaar in staat is kennis en beroepsvaardigheden toe te passen in uiteenlopende (beroepsmatige) situaties. Anders gezegd: het criterium ‘transfer’ geeft de reikwijdte en de wendbaarheid van de kennis en de vaardigheden aan. De contextgebonden kennis en vaardigheden en de beroepsspecifieke kennis en vaardigheden nemen toe naarmate een beroepsbeoefenaar langer in het werkveld actief is. De ervaren beroepsbeoefenaar beschikt over beroepsonafhankelijke kennis en

vaardigheden die toepasbaar zijn in veel, sterk uiteenlopende en 'overstijgende' situaties.

Ontwikkelingen in de samenleving

Individualisering, Informatisering, Intensivering, Informalisering en Internationalisering

De (westerse) samenleving legt steeds meer nadruk op individuele belangen en behoeften, wordt complexer en intensiever, kent een meer informele omgang onderling en is steeds meer gericht op een 'global world' waar afstanden kleiner worden en grenzen vervagen. Deze ontwikkelingen in de samenleving, samengevat door 'de 5 I's', Individualisering, Informatisering, Intensivering, Informalisering, en Internationalisering, werden al in 2000 (CP en SCP, 2000) genoemd. Omdat het vijf maatschappelijke processen van lange duur zijn, zijn ze nog steeds actueel.

Dynamische informatie- en kennismaatschappij

Deze ontwikkelingen hebben onder andere geleid tot een dynamische informatie- en kennismaatschappij, waarin het accent verschuift van productie van standaardproducten naar de ontwikkeling en circulatie van kennis (Ananiadou & Claro, 2017; Voogt & Pareja Roblin, 2010). In een wereld die door toegenomen technologisering en informatisering aan snelle veranderingen onderhevig is, wordt het voor afgestudeerden belangrijk dat zij beschikken over metacognitieve vaardigheden die een 'levenlang leren' mogelijk maken (Vermeulen & Vrieling, 2017). 'Er is behoefte aan mensen die veerkracht en 'lenigheid' kunnen tonen, zich aan kunnen passen aan veranderende omstandigheden, initiatief kunnen nemen en regie kunnen houden over werk, leven en eigen ontwikkeling' (Rijksoverheid, 2016).

Gezonde leefstijl

'Het vak *Lichamelijke Opvoeding* wordt steeds meer gezien als een basis voor een levenlang sportief bewegen. Zowel voor de leerling als voor de onderwijsinstelling levert de leraar lichamelijke opvoeding een belangrijke bijdrage aan de integratie van bewegen, sport en een gezonde leefstijl in en rondom de school' (Bax, et. al., 2017).

Van de leraar lichamelijke opvoeding mag verwacht worden dat hij een rol speelt in bijvoorbeeld 'Het programma Gezonde School 2017-2020' (Rijksoverheid, 2016). Voor de komende periode zet dit programma zich vooral in op het bereiken van kinderen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status en het bereiken van kinderen uit het speciaal (basis- en voortgezet) onderwijs.

Daarnaast zorgt een hoge sportidentiteit ervoor dat sportdeelname, nu en in de toekomst, vanzelfsprekender wordt. Hierbij kan sportidentiteit worden opgevat als de mate waarin iemand zich sporter voelt en daardoor als sporter

herkenbaar is (Van Hilvoorde, 2011). In het vakgebied lichamelijke opvoeding vindt beïnvloeding plaats op de ontwikkeling van de beweeg- en sportidentiteit.

Tenslotte is de nadruk op gezond ouder worden in onze maatschappij merkbaar vanuit verschillende perspectieven. Het gaat daarbij niet alleen om ouder worden en ziekte voorkomen, maar ook om plezierig, actief leven en gezond opgroeien.

Inclusieve en duurzame samenleving

Een inclusieve samenleving is volgens Bolsenbroek en Van Houten (2010) een samenleving waar iedereen tot zijn recht kan komen, ongeacht welke culturele achtergrond, gender, leeftijd, talenten of beperkingen iemand heeft. Iedereen neemt op een gelijkwaardige manier deel aan de maatschappij. Mensen worden aangesproken op hun mogelijkheden, niet op hun beperkingen. Ook binnen het werkveld van de leraar lichamelijke opvoeding komt dit terug als consequentie van de *Wet passend onderwijs*.

Een grote maatschappelijke uitdaging richting 2050 is de vraag hoe solidariteit en duurzaamheid vorm te geven. Een samenleving met meer dynamiek, meer maatwerk en meer eigen regie biedt meer individuele vrijheid (en meer eigen verantwoordelijkheid), maar dit kan ook leiden tot nieuwe ongelijkheden en achterblijvers. Het onderwijs zal zich volgens dat rapport ook meer moeten richten op niet-cognitieve vaardigheden, zoals leren samenwerken en leren samenleven (SCP, 2016). Dit zijn vaardigheden die een grote rol spelen in sport- en beweegactiviteiten. De leraar lichamelijke opvoeding heeft hiervoor de benodigde pedagogische bekwaamheid ontwikkeld.

Een sportiever Nederland

Sport spreekt mensen om verschillende redenen aan: het verenigingsleven, bewegen voor de gezondheid, zelf presteren, of meeleven met topsporters. Volgens het rapport 'Sport Toekomstverkenning' (SCP en RIVM, 2017) maken deze perspectieven, samengevat als 'meedoen', 'bewegen', 'presteren' en 'meeleven', sport bijzonder. Tegelijkertijd is de kans groot dat bij gelijkblijvend sportbeleid top- en breedtesport verder uit elkaar groeien en Nederland in 2030 voor flinke uitdagingen komt te staan. De suggestie wordt gedaan om voor toekomstig sportbeleid rekening te houden met deze verschillende perspectieven op sport en initiatieven te ontplooiën waarbij meerdere perspectieven gelijktijdig worden aangesproken. De leraar lichamelijke opvoeding kan hierin een rol spelen door zowel bij binnenschoolse als buitenschoolse sport- en beweegactiviteiten hier aandacht voor te hebben.

Ontwikkelingen in het primair en voortgezet onderwijs

Onder invloed van het advies 'Ons onderwijs 2032' (2016) is een nieuwe koers voor het Nederlandse onderwijs voorgesteld. Het advies stelt een nadruk op persoonsvorming, toekomstgerichtheid in digitale geletterdheid, gerichtheid op een kerncurriculum met leerdomeinen en meer algemeen georiënteerde leervaardigheden voor. In het algemeen is er in het onderwijs sprake van een

tendens richting persoonlijke vorming en socialisatie (KVLO, 2016). Vaardigheden als kritisch denken, problemen oplossen, samenwerken, zelfredzaamheid (Onderwijsraad, 2003; SCP, 2016) en kennis en begrip voor andere culturen (Platform Onderwijs2032) spelen hierin een belangrijke rol. Dit zou moeten leiden tot een meer talentgericht, gepersonaliseerd en mediawijs onderwijs (Dekker, 2014).

Als vervolg op het visietraject 'Ons onderwijs2032' is een coördinatiegroep voor het onderwijs (Curriculum.nu, 2017) ontstaan, die afstand neemt van een deel van de uitgangspunten van het advies. De gedachte is dat in de toekomst eigenheid en positie van de vakken in het voortgezet onderwijs behouden blijft. Vakleraren gaan een belangrijke rol spelen in de ontwikkeling van het te ontwikkelen onderwijs. De exacte uitwerking hiervan op het funderend onderwijs is op het moment van schrijven nog niet helder, maar deze ontwikkelingen worden door de lerarenopleiding *Lichamelijke Opvoeding* nauwgezet gevolgd, om daar in de opleiding rekening mee te houden.

Het beroep 'leraar' kent een wettelijke bescherming. Momenteel wordt gewerkt aan een registratietraject voor bevoegde leraren (po, vo, so en mbo). De gedachte van deze registratie is dat het belangrijke beroep van leraar bescherming verdient én dat leraren meer ruimte krijgen om zelf richting te geven aan het onderwijsprogramma en hun eigen professionele ontwikkeling (Onderwijscoöperatie, 2016). Voor (startbekwame) leraren lichamelijke opvoeding is het van belang weet te hebben van de ontwikkelingen rondom deze registratie- en herregistratieplicht.

Ontwikkelingen binnen het hoger onderwijs

Authentieke taken

In beroepsopleidingen is de beroepssituatie meer en meer centraal komen te staan, bijvoorbeeld doordat studenten werken aan authentieke taken. Daarnaast vindt er een verdere verschuiving plaats van kennisverwerving naar een (sociaal)constructivistische visie op leren (Dochy, Berghmans, Koenen & Segers, 2015).

Aandacht voor algemene en hogere orde vaardigheden

Een dynamische informatie- en kennismaatschappij vraagt om algemene en hogere ordevaardigheden. In Nederland worden deze vaardigheden over het algemeen 21e eeuwse-vaardigheden genoemd. Het gaat om complexe vaardigheden, die in dit opleidingsprofiel uitgewerkt worden in de 'brede basis' waarover een startbekwame leraar lichamelijke opvoeding moet beschikken.

Flexibilisering en gepersonaliseerd leren

Het SCP (2016) signaleert een trend naar meer flexibiliteit en maatwerk als het gaat om leren. Technologisering biedt nieuwe mogelijkheden voor de organisatie en inrichting van het leren. Toenemende individualisering en nieuwe opvattingen

over leren vragen om meer flexibiliteit in zowel inhoud, toegang en vormgeving van onderwijs. Flexibilisering wordt omschreven als 'het veranderingsproces in de onderwijsorganisatie dat het mogelijk maakt om in te spelen op de diversiteit van de studenteninstroom, de variatie van hun leervragen, de variatie in gewenste competentieprofielen, alsmede op de verschillende wensen met betrekking tot de inhoud, leeractiviteiten, werkvormen, plaats, tijd en leeromgeving. Flexibilisering leidt dan tot gevarieerde rollen van student, docent en werkveld rond het opleidingsproces, met een gevarieerde uitstroom naar het werkveld en de samenleving' (Kessels & Ehlen, 2006, p. 5).

De aandacht voor 'gepersonaliseerd leren' komt voort uit dezelfde ontwikkelingen, maar heeft in tegenstelling tot 'flexibilisering' als kenmerk dat het mede wordt gestuurd door de leerling. Hargreaves (2006) beschrijft gepersonaliseerd leren als het afstemmen van didactiek, pedagogiek, curriculum en de leeromgeving, vóór leerlingen en dóór leerlingen, om zo tegemoet te komen aan hun verschillende leerbehoeftes en ambities.

Onderzoekend vermogen

In 2009 werd de eis van onderzoekend vermogen door de HBO-raad opgenomen als vereiste. Het onderzoekend vermogen is volgens Andriessen (2014) ondersteunend in het hbo-onderwijs: het leidt tot kwalitatief betere beroepsproducten. In de lerarenopleidingen wordt praktijkonderzoek en praktijkgericht onderzoek gedaan (Kaldewij & Beishuizen, 2017). Praktijkonderzoek is gericht op de beperkte omgeving van de eigen klas en de uitkomsten zijn relevant en nuttig binnen de context van de eigen klas. Praktijkgericht onderzoek is onderzoek waarvan de vraagstelling wordt ingegeven door de beroepspraktijk en waarvan de opgedane kennis direct bij kan dragen aan die beroepspraktijk (Andriessen, 2014) en tegelijkertijd wordt het onderzoek zo opgezet dat het ook naar andere praktijksituaties transfereerbaar is (Andriessen in Kaldewij & Beishuizen, 2017).

Ontwikkelingen binnen het vak

Het nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO) brengt de ontwikkelingen binnen het leergebied Lichamelijk Opvoeding regelmatig in kaart. In de 'Vakspecifieke trendanalyse 2015' (Brouwer, Van Berkel, Van Mossel & Swinkels, 2015) worden onder andere de volgende ontwikkelingen genoemd. Een aantal van deze ontwikkelingen zijn aangevuld vanuit recente ontwikkelingen.

Evalueren en toetsen

De aandacht voor een eerlijke, valide en betrouwbare manier van toetsen van leeropbrengsten neemt toe. De status en aanpak van het vak lichamelijke opvoeding varieert per school en onderwijstype. Het is van belang om een visie op beoordelen goed te onderbouwen en het 'waarom', 'wat' en 'hoe' van beoordelen helder te hebben.

Digitalisering

Er komt steeds meer aandacht voor digitalisering in de les lichamelijke opvoeding, zoals het gebruik van digitaal onderwijs- en instructiemateriaal op tablets, het gebruik van apps en videofeedback. Hiermee nemen onder andere de mogelijkheden toe om een krachtige leeromgeving te realiseren.

Wet passend onderwijs

De *Wet passend onderwijs* is in 2014 ingevoerd en een van de effecten is een toename van zorgleerlingen in het regulier onderwijs. Dit maakt dat leraren meer differentiatie aan moeten brengen om goed te kunnen aansluiten bij de individuele (leer)behoeften van leerlingen.

Pedagogisch sport- en beweegklimaat

Incidenten in de (jeugd)sport zoals (seksuele) intimidatie, agressie, pesten maken duidelijk dat er meer aandacht moet zijn voor een pedagogisch verantwoord veilig sport- en beweegklimaat. Binnen het lectoraat Sportpedagogiek wordt onderzoek gedaan op dit gebied. De leraar lichamelijke opvoeding heeft een pedagogische opleiding gevolgd en kan een rol spelen bij het realiseren van een veiliger sport- en beweegklimaat.

Buitenschoolse sport- en beweegprogramma's

Er is sprake van een toenadering tussen sport en onderwijs: veel verschillende organisaties bieden sport- en bewegingsprogramma's aan. Het gaat vooral om voor-, tussen-, tijdens en naschoolse programma's. Daarbij is op gemeentelijk niveau sprake van een groei van het aantal beweegteams dat deze toenadering initieert en coördineert. Er komen 'nieuwe typen' sportofficials op de markt en de leraar lichamelijke opvoeding vervult hierin regelmatig een verbindende en coördinerende rol.

Ontwikkelingen in het primair onderwijs

Met name in het primair onderwijs speelt de toenadering tussen sport en onderwijs die hierboven benoemd is. Daarnaast blijft de discussie over bevoegd of bekwaam voor de lessen lichamelijke opvoeding oplaaien. Onderzoek heeft aangetoond dat kleuters die van een vakleerkracht les krijgen, in enkele jaren tijd een duidelijke voorsprong ontwikkelen in motorische ontwikkeling (Schipper, Deerenberg, Bouthoorn, & Toussaint, 2014).

De afgelopen jaren zijn diverse initiatieven ontplooid om vanuit het bewegingsonderwijs te komen tot meer vakkenintegratie. Bewegen speelt dan niet alleen een rol als 'doel' maar ook als 'middel' (Bosch & Hazelebach, 2008). Het Mulier instituut (2014) deed verkennend onderzoek naar de relatie tussen sport en bewegen en leerprestaties, waaruit blijkt dat sport en bewegen duidelijk positieve effecten heeft op de hersenstructuur en executieve hersenfuncties, op motorische en beweegvaardigheden en op fitheid, die voor het leren allemaal van belang zijn, maar dat het (nog) niet duidelijk is of er een positieve causale relatie bestaat tussen sport en bewegen op school en schoolprestaties. Het rapport

'Effecten van fysieke activiteit op cognitie en de hersenen van kinderen in het primair onderwijs' (UMCG, RUG, VU, 2015) beschrijft onder andere de effecten van onderzoek naar fysiek actieve reken- en taallessen, Fit&Vaardig op School. Uit de voorlopige resultaten blijkt dat de kinderen die deze lessen hebben gevolgd na twee jaar, significant meer vooruit zijn gegaan op rekenen en spelling dan de kinderen in de controlegroep. In de pilot 'de taalkrachtige gymleerkracht' (Velzen, 2016), werd taal volledig geïntegreerd en ondersteunend aan de gymles ingezet. Dit bleek zowel effect te hebben op de taalontwikkeling van kinderen als op de kwaliteit van de gymles.

Ontwikkelingen in het voortgezet onderwijs

Sport wordt meer en meer een element waarmee scholen zich profileren. Met sportklassen proberen scholen (een bepaald soort) leerlingen te trekken. In het voortgezet onderwijs zijn er sportklassen voor getalenteerde sporters of voor leerlingen die graag sporten en er zijn speciale arrangementen voor door NOC*NSF geïndiceerde topsporters in zogenaamde Topsport Talent (of LOOT-)scholen.

Er is sprake van een differentiatie in het aanbod van programma's lichamelijke opvoeding. Lichamelijke opvoeding als keuze-examenvak (*Bewegen, Sport en Maatschappij (BSM)* voor havo/vwo en *Lichamelijke Opvoeding-2 (LO2)* voor vmbo) wordt steeds vaker aangeboden. Deze lessen worden meer en meer 'buiten de school', op externe locaties, aangeboden.

Ontwikkelingen in het middelbaar beroepsonderwijs

Ruim tien jaar geleden verdween lichamelijke opvoeding uit de examenprogramma's voor het mbo en later uit de kwalificatieprofielen voor het mbo. Lessen lichamelijke opvoeding verdwenen, gymzalen werden omgebouwd

tot studiezalen of werkplaatsen en leraren lichamelijke opvoeding werden omgeschoold.

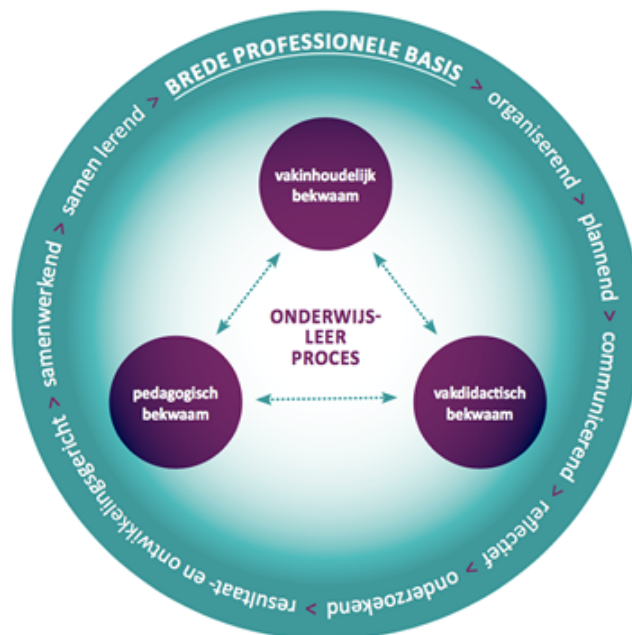
De laatste jaren is er enige kentering zichtbaar en komt er weer meer belangstelling voor bewegen en sport in het mbo. Dit is zichtbaar in de kwalificatie-eisen voor loopbaan en burgerschap (en dan met name de dimensie vitaal burgerschap). Men ziet in dat het belangrijk is dat vitale burgers worden opgeleid die later ook in hun werk duurzaam vitaal en flexibel inzetbaar zijn. De aandacht voor gezondheid, leefstijl en overgewicht is ook in het mbo groeiende.

4 Beschrijving brede professionele basis en de drie bekwaamheden

Inleiding

Het Landelijk opleidingsprofiel Leraar van de eerste graad in Lichamelijke Opvoeding sluit aan bij het recent vernieuwde Beroepsprofiel Leraar Lichamelijke Opvoeding. Het opleidingsprofiel volgt, net als het beroepsprofiel, de beschrijving van de drie wettelijke bekwaamheidseisen. Het opleidingsprofiel beschrijft aldus de drie samenhangende bekwaamheden voor het beroep van de leraar lichamelijke opvoeding: de vakinhoudelijke, de vakdidactische en de pedagogische bekwaamheid die gestalte krijgen vanuit een brede professionele basis (zie figuur 1). Deze insteek is gevolgd in het uitwerken van het opleidingsprofiel. De nadere beschrijving van de brede professionele basis van de leraar lichamelijke opvoeding vormt samen met de uitwerking van de vakinhoudelijke, vakdidactische en pedagogische bekwaamheid het opleidingsprofiel.

Figuur 1. Een brede professionele basis en de kern van het beroep (Onderwijscoöperatie, 2014)

De vakinhoudelijke invalshoek is vooral beschreven vanuit het ontwikkelen van een vakvisie op lichamelijke opvoeding, legitimering van het vak en de relatie tot de wettelijke kaders. De vakdidactische invalshoek richt zich vooral op de praktische vertaling van kennis in het daadwerkelijk lesgeven. De pedagogische invalshoek omschrijft hoe de docent op een prettige, stimulerende, veilige en lerende manier met kinderen en studenten moet kunnen omgaan. De bekwaamheden worden steeds uitgewerkt in 'kunde' en 'kennis'.

Voor de keuze van de beschreven vaardigheden binnen de bekwaamheid de *brede professionele basis* is een literatuurverkenning gedaan. Hiervan is een samenvatting opgenomen in Hoofdstuk 5.

Op basis van deze literatuurverkenning is gekozen de vaardigheden *communiceren, samenwerken, resultaatgericht werken, onderzoeken, denken, leren* en *ontwikkelen professionaliteit* te beschrijven. De volgende vaardigheden die volgens de bekwaamheidseisen van de Onderwijscoöperatie tot de brede professionele basis behoren, zijn als volgt opgenomen: *organiseren* is verwerkt in de beschrijving van *samenwerken* en *resultaatgericht werken*, *plannen* is verwerkt in de beschrijving van *resultaatgericht werken*, *reflecteren* is verwerkt in de beschrijving van de vaardigheid *resultaatgericht werken* en *ontwikkelen professionaliteit*, *ontwikkelingsgericht werken* is verwerkt in de vaardigheden *denken, onderzoeken* en *ontwikkelen professionaliteit*. Tot slot heeft de leraar lichamelijke opvoeding de verantwoordelijkheid om zijn vaardigheden verder te ontwikkelen en zijn kennis actueel te houden. *Ontwikkeling professionaliteit* is daarom het laatste aspect van de brede professionele basis.

In het opleidingsprofiel worden de bekwaamheidseisen voor de leraar lichamelijke opvoeding als volgt nader uitgewerkt in domeinen en subdomeinen.

Opbouw kennisdomeinen

Het *Opleidingsprofiel Leraar Lichamelijke Opvoeding* kent vier domeinen die elk weer zijn onverdeeld in subdomeinen.

Domein 1: Brede professionele basis
Subdomein 1.1: Communiceren
Subdomein 1.2: Samenwerken
Subdomein 1.3: Resultaatgericht werken
Subdomein 1.4: Onderzoeken
Subdomein 1.5: Denken
Subdomein 1.6: Leren
Subdomein 1.7: Ontwikkelen professionaliteit
Domein 2: Vakinhoudelijke bekwaamheid
Subdomein 2.1: Vakinhoudelijke kunde
Subdomein 2.2: Vakinhoudelijke kennis
Domein 3: Vakdidactische bekwaamheid
Subdomein 3.1: Vakdidactische kunde
Subdomein 3.2: Vakdidactische kennis
Domein 4: Pedagogische bekwaamheid
Subdomein 4.1: Pedagogische kunde
Subdomein 4.2: Pedagogische kennis

Domein 1: Brede professionele basis

De leraar lichamelijke opvoeding heeft een complex beroep dat hoge eisen stelt aan het niveau van zijn beroepskunde en -kennis. Hij verricht zijn werkzaamheden vanuit een brede professionele basis. Hij neemt verantwoordelijkheid en maakt voortdurend afwegingen en keuzes, zowel in de dagelijkse uitvoering als in de bijstelling en verbetering van zijn onderwijs door het jaar heen. Hij doet dit vanuit een onderzoekende, resultaat- en ontwikkelingsgerichte houding. Daarbij draagt hij zorg voor een goede communicatie en samenwerking met zijn collega's. De leraar lichamelijke opvoeding beschikt over zelfkennis en is in staat tot kritische reflectie op zijn professionele handelen. De leraar lichamelijke opvoeding is zich continu bewust van zijn voorbeeldfunctie, heeft een open houding en handelt hiernaar. De leraar lichamelijke opvoeding is in staat om zijn werkwijze en keuzes te verantwoorden.

Volgens het *Beroepsprofiel Leraar Lichamelijke Opvoeding* heeft de leraar lichamelijke opvoeding onder andere de taak een bijdrage te leveren aan de verdere professionalisering en kwaliteit van zijn eigen functioneren en zijn vakgroep. De leraar lichamelijke opvoeding zet de vaardigheden uit de brede professionele basis dus enerzijds in voor zijn persoonlijke ontwikkeling als professional en anderzijds voor de ontwikkeling van het vakgebied lichamelijke opvoeding, zowel binnen de school als daarbuiten.

Subdomein 1.1: Communiceren

De leraar lichamelijke opvoeding communiceert via verschillende kanalen, in formele (bijvoorbeeld vergaderingen of oudergesprekken) en informele situaties met (vak)collega's, ouders en andere betrokkenen bij de school. Daarbij moet hij effectief en efficiënt een boodschap over kunnen brengen en ontvangen.

Om 'startbekwaam' te zijn voor de vaardigheid *communiceren* moet de leraar lichamelijke opvoeding ten minste het volgende kunnen en weten.

Kunde

De leraar lichamelijke opvoeding kan in verschillende communicatieve situaties doelgericht informatie met anderen uitwisselen. Tijdens mondelinge communicatiemomenten kan hij adequaat gebruik maken van gespreksvaardigheden, houdt hij zich aan wat de sociale context van hem vraagt en kan hij zijn non-verbale communicatie hierop afstemmen: hij heeft een open houding en gaat respectvol om met verschillen. In schriftelijke en/of digitale communicatie kan hij bewust, kritisch en actief omgaan met (social) media, om bijvoorbeeld informatie te vinden en te verwerken, content te creëren en te participeren in sociale netwerken. Daarbij kan hij kritisch reflecteren op het eigen mediagebruik.

Kennis

De leraar lichamelijke opvoeding heeft kennis van:

- bruikbare communicatiemodellen en -strategieën;
- veelvoorkomende typen gesprekken (bijvoorbeeld begeleidingsgesprek, beoordelingsgesprek, slecht-nieuwsgesprek, adviesgesprek);
- technieken om conflicten in gesprekken te de-escaleren;
- bruikbare kanalen, softwareprogramma's en apps om een boodschap te communiceren.

Subdomein 1.2: Samenwerken

De leraar lichamelijke opvoeding werkt binnen de context van de school samen in verschillende teams waarbij een gezamenlijk doel gerealiseerd wordt. Daarbij moet hij anderen kunnen aanvullen en ondersteunen. Hij werkt bijvoorbeeld samen binnen zijn vaksectie, binnen kernteams of binnen projectgroepen. Ook met personen buiten de school werkt de leraar lichamelijke opvoeding samen, bijvoorbeeld bij het realiseren van een naschools sportaanbod.

Om 'startbekwaam' te zijn voor de vaardigheid *samenwerken* moet de leraar lichamelijke opvoeding ten minste het volgende kunnen en weten.

Kunde

De leraar lichamelijke opvoeding zoekt de samenwerking en afstemming met collega's op, zowel binnen als buiten de school. In deze samenwerkingsituaties neemt hij, samen met collega's, belangrijke beslissingen op inhoud, proces en product. Hij heeft daarbij een positieve en open houding ten aanzien van andere ideeën. Hij werkt effectief samen in heterogene groepen, kan onderhandelen en afspraken maken met anderen. Hierbij spreekt hij anderen aan en is hij zelf aanspreekbaar en kan hij effectief en constructief communiceren. De leraar lichamelijke opvoeding (h)erkent in samenwerkingsituaties verschillende rollen bij zichzelf en anderen en vraagt, ontvangt en geeft hulp als dat nodig is bij het bereiken van een gezamenlijk doel.

Kennis

De leraar lichamelijke opvoeding heeft kennis van:

- groepsrollen en groepsprocessen;
- formeel en informeel leiderschap;
- strategieën om feedback te geven.

Subdomein 1.3: Resultaatgericht werken

De leraar lichamelijke opvoeding staat binnen zijn school vaak bekend als een organisator: hij organiseert sportdagen en schoolkampen, maar is ook vaak te vinden in projectgroepen binnen de school. Binnen al deze meer projectmatige

taken, evenals binnen zijn reguliere werkzaamheden, werkt de leraar lichamelijke opvoeding resultaatgericht.

Om 'startbekwaam' te zijn voor de vaardigheid *resultaatgericht werken* moet de leraar lichamelijke opvoeding ten minste het volgende kunnen en weten.

Kunde

De leraar lichamelijke opvoeding werkt resultaatgericht om eigen werk of projecten tot een goed einde te brengen. Hij neemt verantwoordelijkheid voor zijn handelen. Bij resultaatgericht werken staat het eindresultaat centraal. Dit eindresultaat wordt vastgelegd in een doelstelling met een deadline. Er is een grote mate van eigen verantwoordelijkheid: er wordt bepaald waar, wanneer en hoe het werk uitgevoerd wordt.

De leraar lichamelijke opvoeding is zelfregulerend: hij toont eigenaarschap, stelt realistische doelen, plant, stelt prioriteiten en monitort het proces (planning, timemanagement). In zijn handelen is hij doelgericht en zelfstandig en houdt rekening met anderen. Hij reflecteert op zijn handelen en op de uitvoering van de taak en benut de verkregen informatie om adequate vervolgoeuzes te maken.

Kennis

De leraar lichamelijke opvoeding heeft kennis van:

- principes van projectmatig werken en projectmanagement;
- bruikbare reflectie- en evaluatiemodellen.

Subdomein 1.4: Onderzoeken

De leraar lichamelijke opvoeding beschikt over onderzoekend vermogen. Dit betekent ten eerste een onderzoekende houding, een (afgestudeerde) student moet kritisch zijn, willen begrijpen, willen bereiken, willen delen, willen vernieuwen en willen weten. Ten tweede moeten studenten beschikken over het vermogen om bij het maken van beroepsproducten gebruik te maken van de kennis van anderen. Dat kunnen resultaten zijn van ander onderzoek of de praktijkkennis van professionals in de beroepspraktijk. Het zelf onderzoek doen is de derde component: studenten dienen te beschikken over het vermogen om zelf de onderzoekscyclus te doorlopen, ze dienen het principe van de rode draad in de onderzoekscyclus te begrijpen en te kunnen hanteren.

Om 'startbekwaam' te zijn voor de vaardigheid *onderzoeken* moet de leraar lichamelijke opvoeding ten minste het volgende kunnen en weten.

Kunde

De leraar lichamelijke opvoeding voert praktijk(gericht) onderzoek uit, waarbij hij (delen van) de onderzoekscyclus en/of een regulatieve cyclus doorloopt om de kwaliteit van zijn professioneel handelen te verbeteren. Hiertoe signaleert, analyseert en definieert hij problemen die hij in zijn beroepspraktijk tegenkomt

en stelt hierover betekenisvolle vragen. Op basis van deze vragen zoekt, selecteert, analyseert, synthetiseert en interpreteert hij informatie. De leraar lichamelijke opvoeding stelt op basis van de onderzoeksvraag een bijpassend onderzoeksontwerp en/of een plan op. Aan de hand van dit onderzoeksontwerp en/of -plan verzamelt en analyseert hij data waarmee antwoord gegeven wordt op de onderzoeksvraag. Hij stelt zijn professioneel handelen bij op basis van zijn bevindingen en deelt zijn bevindingen met collega's, werkveld en andere betrokkenen. Daarbij geeft hij eventueel adviezen.

Kennis

De leraar lichamelijke opvoeding heeft kennis van:

- de plaats, belang en functie van praktijk(gericht) onderzoek in de beroepsuitoefening;
- de onderzoekscyclus en andere modellen van planmatig handelen als onderdeel van het totaalproces van onderzoeken en innoveren;
- verschillende dataverzamelings- en analysemethoden;
- passende manieren om zijn bevindingen te delen met anderen (onder andere met leerlingen, ouders, collega's, werkveld).

Subdomein 1.5: Denken

Naast bovenstaande vaardigheden heeft de leraar lichamelijke opvoeding denkvaardigheden nodig om te kunnen functioneren in de hedendaags dynamische informatie- en kennismaatschappij. Ook vormen deze de basis voor de professionele ontwikkeling: een levenlang leren. In dit landelijk opleidingsprofiel is ervoor gekozen om geen kennis op te nemen bij deze denkvaardigheden. Het zijn vaardigheden die ontwikkeld worden door studenten steeds opnieuw in situaties te brengen waarin deze vaardigheden gevraagd worden.

Aandachtsgebied 1.5.1: Kritisch denken

Om 'startbekwaam' te zijn voor de vaardigheid *kritisch denken* moet de leraar lichamelijke opvoeding ten minste het volgende kunnen.

Kunde

De leraar lichamelijke opvoeding redeneert in zijn professioneel handelen logisch. Hij signaleert hiaten in kennis en formuleert betekenisvolle (leer)vragen. Om deze vragen te beantwoorden, analyseert, synthetiseert en interpreteert hij informatie. De leraar lichamelijke opvoeding staat daarbij open voor alternatieve standpunten.

Aandachtsgebied 1.5.2: Creatief denken

Om 'startbekwaam' te zijn voor de vaardigheid *creatief denken* moet de leraar lichamelijke opvoeding ten minste het volgende kunnen.

Kunde

De leraar lichamelijke opvoeding heeft een onderzoekende en ondernemende houding. Hij denkt buiten de gebaande paden en ziet nieuwe samenhangen. Hij durft daarbij risico's te nemen en ziet fouten als leermogelijkheden.

Aandachtsgebied 1.5.3: Problemen oplossen

Om 'startbekwaam' te zijn voor *problemen oplossen* moet de leraar lichamelijke opvoeding ten minste het volgende kunnen.

Kunde

De leraar lichamelijke opvoeding signaleert, analyseert en definieert problemen en hanteert strategieën om met onbekende problemen om te gaan. Hij genereert, analyseert, selecteert oplossingen en blikt terug of de gekozen oplossing het gewenste effect heeft. De leraar lichamelijke opvoeding neemt beargumenteerde beslissingen.

Subdomein 1.6: Leren

De leraar lichamelijke opvoeding is zich bewust van de mogelijkheden en beperkingen van de eigen cognitieve bekwaamheden. Hij monitort en reguleert zijn (meta)cognitieve processen en stuurt deze indien nodig bij om doelen te bereiken.

Om 'startbekwaam' te zijn voor de vaardigheid *leren* moet de leraar lichamelijke opvoeding ten minste het volgende kunnen.

Kunde

De leraar lichamelijke opvoeding is in staat na te denken over het eigen denken, is zich bewust van zichzelf als probleemoplosser en is in staat zijn (meta)cognitieve processen te monitoren en reguleren. Hij is in staat de juiste strategieën en methoden in te zetten om zijn kunde en kennis te vergroten.

Kennis

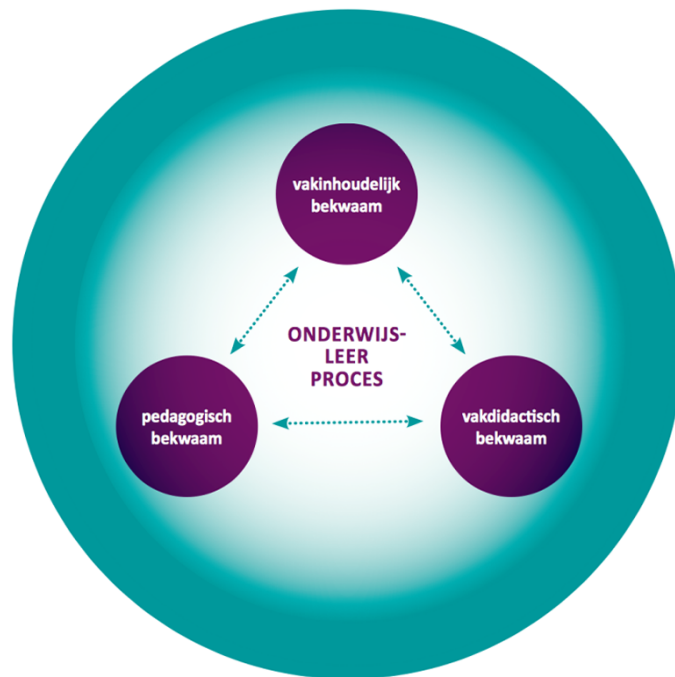
Kennis is reeds omschreven bij [resultaatgericht werken](#) en bij de [vakdidactische bekwaamheid](#).

Subdomein 1.7: Ontwikkelen professionaliteit

De leraar lichamelijke opvoeding heeft als attitude dat hij blijvend en planmatig werkt aan zijn professionele ontwikkeling en zijn beroepsuitoefening continue aanpast aan actuele ontwikkelingen in het vakgebied en/of beroepenveld en/of

samenleving. Hij doet dit op basis van een onderzoekende houding, zet hiervoor de eerder genoemde vaardigheden in en is hierbij zelfregulerend.

Figuur 2. Bekwaamheden leraar lichamelijke opvoeding (Onderwijscoöperatie, 2014)

Domein 2: Vakinhoudelijke bekwaamheid

De leraar lichamelijke opvoeding heeft een vakvisie en weet zijn vak te legitimeren. De vakinhoudelijke keuzes, het vakdidactisch en pedagogisch handelen zijn congruent met deze vakvisie en legitimering.

‘Het vakgebied lichamelijke opvoeding heeft als doel dat leerlingen beter leren bewegen vanuit een pedagogisch perspectief. Ze moeten meer(voudig) bekwaam worden om nu en later deel te nemen aan de beweeg- en sportcultuur’ (Bax et al, 2017, p. 11).

De leraar lichamelijke opvoeding beheerst de vakinhoudelijke kennis en vaardigheden zodanig dat hij zijn leerlingen:

1. beter kan leren bewegen en sporten;
2. kan leren samen te bewegen;
3. kan leren bewegen te regelen;
4. en kan leren óver bewegen.

‘Hij heeft daarbij aandacht voor persoonlijke beweeginteresses en richt zich op het realiseren van een actieve en gezonde leefstijl’ (Bax, et al, 2017, p. 19).

Subdomein 2.1: Vakinhoudelijke kunde

De leraar lichamelijke opvoeding ontwikkelt een vakvisie en weet zich daarbij kritisch te verhouden tot de dynamische beweeg- en sportcultuur. Hij kan zijn onderwijsinhoud verantwoorden vanuit actuele (wetenschappelijke) kennis en inzichten en (inter)nationale ontwikkelingen binnen zijn vakgebied. Bovendien houdt hij rekening met situatieve mogelijkheden en wensen. Hij is in staat vanuit deze visie het leerplan van een vaksectie kritisch te beschouwen en op onderdelen wijzigingen voor te stellen en uit te werken.

De leraar lichamelijke opvoeding bepaalt de leerinhoud van het vak op grond van de wettelijke kaders van het vak en het leerplan van de vaksectie. Hij overziet daarbij de opbouw van het curriculum van zijn vak en de plaats van zijn vak in het curriculum van de school. Hij kan, indien gevraagd, aansluiten bij regionale invullingen van bewegen en sport.

De leraar lichamelijke opvoeding is zich ervan bewust dat het niveau van leerlingen varieert en dat leerlingen het vak op verschillende manieren beleven. Hij stemt de leerinhoud daarom af op verschillen tussen leerlingen. De leraar kan zijn leerlingen duidelijk maken wat de relevantie is van de leerinhoud en hij kan bijdragen aan de algemene vorming van zijn leerlingen. De leraar kan vanuit zijn vakinhoudelijke expertise verbanden leggen met de actuele beweeg- en sportcultuur.

Subdomein 2.2: Vakinhoudelijke kennis

Lichamelijke opvoeding in de context 'samenleving'

De leraar lichamelijke opvoeding heeft kennis van:

- opvattingen over de mens, lichamelijkheid, opvoeding en samenleving;
- kenmerken van beweeg- en sportculturen;
- maatschappelijke ontwikkelingen en trends, (in het bijzonder) met betrekking tot bewegen en lichamelijkheid;
- de relatie tussen bewegen en een gezonde en actieve leefstijl;
- diversiteit en de invloed daarvan op het onderwijs.

Wettelijke kaders lichamelijke opvoeding binnen het Nederlandse onderwijsstelsel

De leraar lichamelijke opvoeding heeft kennis van:

- het Nederlandse onderwijsstelsel;
- het wettelijk kader van het vak lichamelijke opvoeding in de verschillende fasen van het onderwijs (kerndoelen, eindtermen en competenties);
- opvattingen over plaats en functie van het vak lichamelijke opvoeding in de verschillende fasen van het onderwijs.

Lichamelijke opvoeding in de context 'school'

De leraar lichamelijke opvoeding heeft kennis van:

- opvattingen over plaats en functie van het vak lichamelijke opvoeding in de school;
- de invloed van opvattingen van de school op de vormgeving van het vak lichamelijke opvoeding;
- de functie(s), onderdelen en opbouw van een vakwerkplan; binnenschools- en buitenschools bewegen en sporten.

Lichamelijke opvoeding en (inter)nationale kennisontwikkeling

De leraar lichamelijke opvoeding heeft kennis van:

- actuele (wetenschappelijke) inzichten en (inter)nationale ontwikkelingen binnen het vakgebied.

Domein 3: Vakdidactische bekwaamheid

De leraar lichamelijke opvoeding kan onderwijs ontwerpen, voorbereiden, uitvoeren en evalueren, in afstemming met zijn collega's en passend bij het onderwijskundig beleid van de school en het vakwerkplan van de vaksectie. Vakdidactisch bekwaam wil zeggen dat de leraar lichamelijke opvoeding de leerinhoud 'leerbaar' maakt voor zijn leerlingen en een krachtige leeromgeving weet te realiseren. Hierbij weet hij te handelen volgens de ethische standaard van de beroepsgroep. De leraar lichamelijke opvoeding past de vakdidactische bekwaamheid toe binnen beweegactiviteiten, zowel binnen- als buitenschools.

Subdomein 3.1: Vakdidactische kunde

De leraar lichamelijke opvoeding kan onderwijs ontwerpen, passend binnen het leerplan van de vaksectie

De leraar lichamelijke opvoeding kan lessen en lessenreeksen ontwerpen waarin leerlingen in staat gesteld worden een leerproces door te maken gericht op het bereiken van leerdoelen. Hij stemt hierbij af op het niveau en de kenmerken van zijn leerlingen. Hij formuleert daarbij passende leerdoelen en selecteert geschikte leerinhoud, didactische werk- en organisatievormen, methodieken en (digitale) materialen. Hij kan de leerinhouden zo samenstellen, kiezen en/of bewerken dat zijn leerlingen deze kunnen leren.

De leraar kan onderwijs voorbereiden en uitvoeren, en het leren van de leerlingen organiseren

De leraar lichamelijke opvoeding kan lessen en lessenreeksen realiseren met veilige beweegsituaties en in een veilig leerklimaat. Hij is daarbij in staat om zowel op groepsniveau als voor leerlingen individueel, het beter leren bewegen mogelijk te maken en differentieert - tijdens instructie en begeleiding - naar niveau en interesse van zijn leerlingen. Hij weet bij ongelukken de ernst in te schatten en hiernaar te handelen.

De leraar lichamelijke opvoeding kan doelmatig leerlingen instrueren, en verschillende didactische werkvormen, groeperings- en organisatievormen, (digitale) leermiddelen en (digitale) feedbackvormen inzetten en een passend voorbeeld (laten) geven. Hij kan samenwerking, creativiteit, zelfwerkzaamheid, zelfstandigheid, zelfregulatie en probleemoplossend vermogen bij zijn leerlingen stimuleren.

De leraar lichamelijke opvoeding kan het leerproces van leerlingen begeleiden. Ook kan hij tijdens het lesgeven het bewegen van de leerlingen observeren en analyseren om passende leerhulp te geven en methodische vervolgen te bepalen.

De leraar kan onderwijs evalueren en bijstellen

De leraar lichamelijke opvoeding kan enerzijds zijn eigen didactisch handelen (de gekozen leerdoelen, leerinhoud, didactische werk- en organisatievormen, methodieken en benutte materialen) evalueren en bijstellen (zie hiervoor ook 'professionele ontwikkeling'). Anderzijds evalueert en waardeert hij - op transparante, valide en betrouwbare wijze - het leerproces en de ontwikkeling van zijn leerlingen. Hij kan zowel formatief als summatief evalueren en bij dit evaluatieproces zijn leerlingen actief betrekken. De verkregen informatie benut hij voor een passend vervolg, zoals een aanpassing van de lessen of aanvullende ondersteuning van leerlingen. Met deze evaluaties draagt de leraar bovendien bij aan pedagogisch-didactische evaluaties in zijn school.

De ontwikkeling van de leerling kan de leraar lichamelijke opvoeding registreren en vastleggen in een leerlingvolgsysteem. Hij kan bovendien belemmeringen in het leren van de leerling signaleren, en indien nodig met hulp van collega's, oplossingen zoeken of doorverwijzen.

Subdomein 3.2: Vakdidactische kennis

Leren en instructie

De leraar lichamelijke opvoeding heeft kennis van:

- leertheorieën en instructie-theorieën;
- onderwijsconcepten;
- typen leerdoelen en niveaus van doelen;
- (digitale) didactische-/ instructiemodellen;
- afstemming tussen leerling kenmerken en de didactische- en methodische aanpak;
- instructievormen en didactische werkvormen;
- digitale middelen om het leerproces te ondersteunen en de technische en pedagogisch-didactische mogelijkheden en beperkingen daarvan;
- doelen, functie en vormen van evalueren;
- kwaliteitscriteria die een rol spelen bij evalueren; systemen om leervorderingen bij te houden.

Bewegontwikkeling

De leraar lichamelijke opvoeding heeft kennis van:

- motorische leertheorieën; fasen in de motorische ontwikkeling van leerlingen;
- veelvoorkomende problemen in het (leren) bewegen bij leerlingen;
- de relatie tussen bewegen en gezondheid.

Evaluatie en differentiatie

De leraar lichamelijke opvoeding heeft kennis van:

- verschillende manieren om te differentiëren en recht te doen aan verschillen tussen leerlingen;
- de theoretische achtergronden waarmee het bewegen van leerlingen geobserveerd en geanalyseerd kan worden;
- manieren om de bewegontwikkeling van leerlingen te evalueren en te waarderen.

Fysieke veiligheid

De leraar lichamelijke opvoeding heeft kennis van:

- theoretische achtergronden en richtlijnen per leeftijdsfase ten aanzien van belasting;
- theoretische achtergronden en richtlijnen om de lessen qua intensiteit en rust optimaal in te richten;
- oorzaken van sportblessures en maatregelen ter preventie;
- EHB(S)O.

Activiteit specifieke kennis

De leraar lichamelijke opvoeding heeft kennis van:

- methodische principes van beweegactiviteitenmethodische volgordes van beweegactiviteiten.

Domein 4: Pedagogische bekwaamheid

Pedagogische bekwaamheid wil zeggen dat de leraar lichamelijke opvoeding op een ontwikkelingsgerichte werkwijze een sociaal-emotioneel veilig, ondersteunend en stimulerend en daarmee motiverend leerklimaat voor zijn leerlingen kan realiseren. Hij volgt de ontwikkeling van zijn leerlingen en stemt daarop zijn handelen af. Hij draagt bij aan de sociaal-emotionele, morele en cognitieve ontwikkeling van zijn leerlingen. Hij kan zijn pedagogisch handelen afstemmen met zijn collega's, met andere professionals die voor de ontwikkeling van de leerling verantwoordelijk zijn en met ouders. De leraar lichamelijke opvoeding draagt bij aan burgerschapsvorming en de ontwikkeling van de leerlingen tot zelfstandige en verantwoordelijke volwassenen. Hij baseert zijn handelen op actuele (theoretische en wetenschappelijke) pedagogische kennis, inzichten en stromingen.

Subdomein 4.1: Pedagogische kunde

De leraar lichamelijke opvoeding draagt zorg voor een ontwikkelingsgericht leerklimaat waarin sprake is van zorg, vertrouwen, veiligheid, samenwerking en respect. Hierbij is ruimte voor exploratie. Hij creëert ruimte voor leren, waarbij ook plaats is voor het maken van vergissingen en fouten. Tevens is hij in staat een adequaat klassenmanagement te realiseren.

De leraar lichamelijke opvoeding herkent culturele, seksuele en levensbeschouwelijke diversiteit en doet daar in zijn handelen recht aan. Hij gaat integer om met de lichamelijke en identiteit van de leerlingen en hij stemt zijn pedagogisch handelen af met anderen die vanuit hun professionele verantwoordelijkheid bij de leerlingen betrokken zijn.

Hij schept duidelijkheid en structuur door doelen en verwachtingen uit te spreken en daar consequent en consistent in te handelen. Hij motiveert zijn leerlingen om deze doelen te bereiken. Ook communiceert hij op een open en respectvolle manier met zijn leerlingen. De leerinhoud kan hij begrijpelijk en aansprekend uitleggen aan zijn leerlingen.

De leraar ondersteunt, stimuleert, enthousiasmeert en motiveert zijn leerlingen tijdens het onderwijsleerproces, met specifieke aandacht voor het zelfvertrouwen van leerlingen en het ontwikkelen van een beweegidentiteit. Tijdens het onderwijsleerproces observeert hij en draagt hij op een positieve manier bij aan groepsprocessen en de sociaal-emotionele, affectieve en morele ontwikkeling van zijn leerlingen. Hij kan de groepsprocessen sturen en begeleiden. Hij kan eveneens zijn eigen grenzen bewaken.

Daarnaast signaleert hij - en speelt hij in op - talenten en mogelijkheden in de (beweeg)ontwikkeling van leerlingen. Hij kan ontwikkelingsproblemen, gedragsproblemen en gedragsstoornissen signaleren en, indien nodig met hulp van collega's, hier oplossingen voor zoeken of doorverwijzen.

De leraar kan zijn onderwijs en zijn pedagogische omgang met zijn leerlingen uitleggen en verantwoorden aan anderen.

Subdomein 4.2 Pedagogische kennis

Ontwikkeling van kinderen en jeugdigen

De leraar lichamelijke opvoeding heeft kennis van:

- pedagogische opvattingen;
- de sociale, morele, cognitieve en identiteitsontwikkeling van kinderen en jeugdigen;
- gedragsproblematiek van leerlingen en mogelijke aanpakken;
- de ontwikkeling van kinderen en jeugdigen aangaande veelvoorkomende ontwikkelings- en gedragsstoornissen;

- de diversiteitsfactoren die invloed hebben op de ontwikkeling van kinderen en jeugdigen.

Veilig pedagogisch klimaat

De leraar lichamelijke opvoeding heeft kennis van:

- theoretische achtergronden omtrent leerkracht-leerling interactie;
- theoretische achtergronden omtrent communicatie met kinderen en jeugdigen;
- theoretische achtergronden omtrent het beïnvloeden van motivatie bij kinderen en jeugdigen;
- theoretische achtergronden omtrent het beïnvloeden van groepsprocessen en conflicthantering in de klas.

5 Inhoudelijke verantwoording

Inleiding

Het landelijk opleidingsprofiel is richtinggevend voor de invulling van de curricula van de afzonderlijke opleidingen. De ‘Procedure op- en vaststelling landelijke opleidingsprofielen bacheloropleidingen hogescholen’ van de HBO-raad (2010) stelt een aantal eisen aan een opleidingsprofiel. Het profiel dient onder andere toekomstgericht zijn, waarbij de hbo-standaard als richtpunt dient. Het landelijk opleidingsprofiel sluit, zoals eerder aangegeven, aan bij het recent vernieuwde *Beroepsprofiel Leraar Lichamelijke Opvoeding* en de wettelijke bekwaamheidseisen voor de leraar. Dit hoofdstuk start met een schets van de bevoegdheid en het niveau van de leraar van de eerste graad in lichamelijke opvoeding gevolgd door een korte beschrijving van de relatie tussen dit opleidingsprofiel en een tweetal andere kennisbases. Vervolgens een toelichting op de wijze waarop de integratie van de kennisbasis in het landelijk opleidingsprofiel uitgewerkt is. Tot slot een samenvatting van de literatuurverkenning ten behoeve van de bekwaamheid ‘de brede basis’.

Bevoegdheid en niveaubeschrijving

Bevoegdheid

De lerarenopleidingen *Lichamelijke Opvoeding* hebben evenals de docentenopleidingen in de Kunsten, in het Nederlandse stelsel van lerarenopleidingen een aparte status. Het gaat om de zogenaamde ongegradeerde opleidingen die opleiden tot leraren met een lesbevoegdheid voor zowel het basisonderwijs, voortgezet onderwijs, beroepsonderwijs, hoger onderwijs en volwassenenonderwijs (Van Kempen, Dietze & Coupé, 2016). De overige hbo-lerarenopleidingen leiden op tot een bevoegdheid voor het primair onderwijs, een tweedegraadsbevoegdheid voor het (v)mbo en de onderbouw van vo, of een eerstegraadsbevoegdheid voor de bovenbouw van het vo.

Niveaubeschrijving

De niveaubeschrijving van de bachelor is afgestemd op de nationale en internationale kaders voor eindkwalificaties. Internationaal is dit vastgelegd in de Dublin-descriptoren, nationaal in de hbo-standaard. In onderstaande tabel is weergegeven hoe de beschreven **bekwaamheden**, de Dublin-descriptoren en de hbo-standaard zich tot elkaar verhouden.

Tabel 1. Een overzicht van de relatie tussen de Dublin-descriptoren, hbo-standaard en de bekwaamheden

Dublin-descriptoren	Hbo-standaard	Landelijk opleidingsprofiel
<p>1. Kennis en inzicht Heeft aantoonbare kennis en inzicht ten aanzien van een vakgebied voortbouwend op en overtreffend ten opzichte van het niveau van het voortgezet onderwijs. Heeft aantoonbare kennis en inzicht die het mogelijk maken met behulp van gespecialiseerde handboeken te functioneren op een niveau waarin aspecten voorkomen waar kennis van de laatste ontwikkelingen op het vakgebied nodig is.</p>	Gedegen theoretische basis	Kennis beschreven bij: <ul style="list-style-type: none"> • Brede professionele basis • Vakinhoudelijke bekwaamheid • Vakdidactische bekwaamheid • Pedagogische bekwaamheid
<p>2. Toepassen kennis en inzicht Is competent om argumentaties te ontwikkelen en verdiepen ten behoeve van probleemoplossing op het vakgebied. Kan het werk of beroep professioneel benaderen.</p>	Onderzoekend vermogen Professioneel vakmanschap	Kunde beschreven bij: <ul style="list-style-type: none"> • Brede professionele basis • Vakinhoudelijke bekwaamheid • Vakdidactische bekwaamheid • Pedagogische bekwaamheid
<p>3. Oordeelsvorming Kan relevante gegevens verzamelen en interpreteren (meestal op het vakgebied) ten behoeve van de oordeelsvorming. Weegt bij oordeelsvorming relevante sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke of ethische aspecten mee.</p>	Beroepsethiek en maatschappelijke oriëntatie	Kunde en kennis met een accent op: <ul style="list-style-type: none"> • Brede professionele basis • Vakinhoudelijke bekwaamheid

Tabel 1. Een overzicht van de relatie tussen de Dublin-descriptoren, hbo-standaard en de bekwaamheden

Dublin-descriptoren	Hbo-standaard	Landelijk opleidingsprofiel
4. Communicatie Is in staat om informatie, ideeën en oplossingen over te brengen. Kan informatie, ideeën en oplossingen overbrengen op een publiek bestaande uit specialisten of niet-specialisten.	Professioneel vakmanschap	Een accent op: <ul style="list-style-type: none"> • Brede professionele basis
5. Leervaardigheden Bezit leervaardigheden die noodzakelijk zijn om een vervolgstudie aan te gaan die een hoog niveau van autonomie veronderstelt.	Onderzoekend vermogen	De brede professionele basis met een accent op: <ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken • Denkvaardigheden • Leren leren • Professionele ontwikkeling

Het curriculum van elke Lerarenopleiding *Lichamelijke Opvoeding* reikt kunde en kennis aan over de ontwikkeling van kinderen en jeugdigen en over het lesgeven in zowel basis-, voortgezet- als beroepsonderwijs als buitenschoolse activiteiten. De leraar lichamelijke opvoeding maakt in zijn dagelijks handelen gebruik van inzichten uit verschillende en zeer uiteenlopende disciplines zoals onderwijskunde, pedagogiek, psychologie, natuurkunde en fysiologie. Deze disciplines staan niet los van elkaar, ook wordt de leraar geen expert op het gebied van een van de disciplines. De leraar lichamelijke opvoeding moet in staat zijn kenniselementen uit de diverse disciplines te combineren en integreren in zijn handelen. Dat is mede bepalend voor het niveau van de beroepsuitoefening. Deze vindt veelal plaats in complexe beweegsituaties, altijd vanuit een pedagogische context. Verder moet hij zich continu op de hoogte houden van en kunnen inspelen op ontwikkelingen in de samenleving waarin het werkveld bewegen en sport een rol speelt of (zou moeten gaan) spelen. Hij moet nieuwe inzichten op waarde kunnen schatten en zo nodig kunnen integreren in het handelen.

Relatie opleidingsprofiel en andere kennisbases

Het curriculum van de eerstegraadslerarenopleiding *Lichamelijke Opvoeding* is gebaseerd op de drie bekwaamheidsgebieden zoals die in de wet zijn beschreven én de brede professionele basis die daarvoor nodig is en die gezamenlijk het fundament voor goed leraarschap vormen. Voorliggend landelijk opleidingsprofiel beschrijft zowel de vakinhoudelijke, vakdidactische, pedagogische bekwaamheid als de brede professionele basis voor de leraar van de eerste graad in lichamelijke opvoeding. De (herijkte) *Kennisbasis Lichamelijke*

Opvoeding, voorheen een apart document, is geïntegreerd en beschreven onder de noemer 'kennis' bij elke bekwaamheid. Daarmee onderscheidt het *Landelijke Opleidingsprofiel Lichamelijk Opvoeding* zich van twee andere kennisbases die relevant zijn voor lerarenopleidingen. De generieke kennisbase van de tweedegraadslerarenopleidingen (*10voordeleraar*, 2017) beschrijft de kennis voor de brede professionele basis en twee van de drie bekwaamheidsgebieden (pedagogisch en didactisch) voor de tweedegraadslerarenopleidingen. De generieke kennisbasis van de eerstegraadslerarenopleidingen (*10voordeleraar*, 2017) beschrijft diverse aspecten met betrekking tot onderzoek en de onderzoeksvaardigheden die van een eerstegraadsleraar mogen worden verwacht.

Integratie van de kennisbasis in het landelijk opleidingsprofiel

Uitgangspunt in opvatting over kennis

Bij aanvang van het project herijking kennisbasis heeft de projectgroep zich georiënteerd op literatuur omtrent beroepsbekwaamheid en kennis in lerarenopleidingen. Inzichten uit onderzoek in Zweden (Backman & Larsson, 2016) naar kennis in lerarenopleidingen lichamelijke opvoeding, en uit de 'Bekwaamheidseisen - Verantwoording' (Onderwijscoöperatie, 2014) liggen ten grondslag aan de wijze waarop het landelijk opleidingsprofiel met geïntegreerde kennisbasis is uitgewerkt. Daarnaast is het feit dat Nederland een dynamische kennissamenleving is (Voogt & Roblin, 2010) mede van invloed geweest. Volgens Dochy, Berghmans, Koenen & Segers (2016, p. 14), is 'de ervaring van competentiegericht onderwijs verbonden met de toenemend kennisgerichte samenleving en een constructivistische visie op leren.' Kessels en Ehlen (2006, p. 4) benoemen leerpsychologische en filosofische uitgangspunten waarbij kennis opgevat wordt als een vorm van persoonlijke subjectieve constructie, die tot stand komt in (sociale) interactie met een betekenisvolle omgeving.

Kennis in lerarenopleidingen lichamelijke opvoeding in Zweden

Backman & Larsson (2016) hebben onderzoek gedaan naar de wijze waarop kennis geformuleerd is in de opleidingen tot leraar lichamelijke opvoeding in Zweden. Daarbij maken ze gebruik van Fenstermakers (1994) concept over kennis bij leraren, waarbij het volgende onderscheid wordt gemaakt:

1. Propositional knowledge: facts that are not necessarily used in action, an event of a situation. To have information about something, knowing-that.
2. Performance knowledge: knowing-how, skills, knowing-in action practical knowledge.

Backman & Larsson vinden, na de analyse van curriculumdocumenten van zes opleidingen lichamelijke opvoeding, de volgende drie categorieën in de omschrijving van kennis:

1. Propositional knowledge excluded from performance knowledge
2. Performance knowledge integrated with propositional knowledge
3. Performance knowledge excluded from propositional knowledge

Met name op het gebied van 'science' is de kennis gedecontextualiseerd van het handelen, en op het gebied van 'fysieke vaardigheden' ontbreekt een verbinding met expliciete kennis. Andere kennisdomeinen zijn beschreven op een wijze waarop sprake is van integratie. Backman & Larsson eindigen met de aanbeveling dat 'when formulating science and physical movement skills as PE teacher knowledge, the relation to a PE teacher student's future tasks needs to be taken into consideration, in particular in terms of contextualizing the knowledge in question' (p. 198). Dit onderschrijft de volgende bevindingen van het project *Peer-review Kennisbasis Lichamelijke Opvoeding* (Bakker, Mulder & Warmer, 2016) met betrekking tot de in 2012 geformuleerde kennisbasis voor leraren lichamelijke opvoeding.

- De inhouden van de zes leerlijnen zijn verschillend geformuleerd.
- De inhouden betreffen regelmatig vaardigheden en competenties in plaats van kennis.
- De inhouden zijn vaak te gedetailleerd beschreven en soms juist heel globaal.

Bekwaamheidseisen Onderwijscoöperatie

De wijze waarop de Onderwijscoöperatie (2014) haar keuzes bij de formulering van de bekwaamheden voor leraren verantwoordt, sluit ook aan bij de aanbeveling van Backman & Larsson.

Het nieuwe voorstel stelt scherp op de inhoud van het beroep en de bijbehorende werkzaamheden. Het professionele karakter van het werk van de leraar wordt op dezelfde wijze als in de huidige bekwaamheidseisen uitgewerkt door in de beschrijving van de werkzaamheden gebruik te maken van een generieke, modelmatige beschrijving van methodisch handelen. Methodisch handelen draait om 'reflection-in-action' afgewisseld met 'reflection-on-action' (Schön, 1983); een proces waarin de professional de kennis waarover hij beschikt, steeds weer opnieuw passend maakt voor het oplossen van problemen in unieke beroepssituaties. Het proces van 'reflection-in-action' heeft een karakteristieke structuur, waarin handelen en reflectie op handelen elkaar afwisselen (Onderwijscoöperatie, 2014, p. 6).

Dynamische kennissamenleving

Bewegen en sport is een dynamisch werkveld. Nieuwe wetenschappelijke inzichten en ontwikkelingen in de samenleving hebben tot gevolg dat bestaande inzichten doorlopend wijzigen. Voorbeelden hiervan zijn inzichten op het gebied van (motorisch) leren, beweegontwikkeling, motivatie, gezonde leefstijl, de kennis van bewegen op cognitief leren, toename van diversiteit, samenwerkingen tussen school en omgeving. De kern van het handelen in de beroepspraktijk blijft door de jaren heen constant, echter de inzichten omtrent de wijze waarop

en de daarvoor noodzakelijke kennis veranderen. Door de kennis minder gedetailleerd te formuleren, geen vakken te benoemen maar de kennis juist te koppelen aan het handelen (kunde) ontstaat er ruimte om nieuwe inzichten in de curricula van de opleiding *Leraar lichamelijke Opvoeding* op te nemen en deels 'verouderde' kennis te vervangen zonder afbreuk te doen aan het belang van een gezamenlijke kennisbasis. Daarnaast is in dit Landelijk Opleidingsprofiel expliciet aandacht voor de uitwerking van de brede professionele basis waarin is opgenomen is dat een startbekwame leraar de houding en vaardigheden heeft om blijvend te leren, nieuwe inzichten op waarde te schatten en afhankelijk daarvan te integreren.

Samenvattend is ervoor gekozen om de kennis te beschrijven als 'performance knowledge integrated with propositional knowledge'. Dus GEEN beschrijving van universitaire disciplines en traditionele vakgebieden met gedetailleerde opsommingen, maar een beschrijving van de kennis vanuit een duidelijk kader van wat nodig is voor het professioneel handelen in de beroepspraktijk (de kunde). Dit biedt ruimte voor nieuwe inzichten en ruimte voor de visie op leren van iedere afzonderlijke instelling die de opleiding *Leraar Lichamelijke Opvoeding* aanbiedt.

Literatuurverkenning brede professionele basis

De bekwaamheid 'brede professionele basis' is kort beschreven, maar niet uitgewerkt in de bekwaamheden van de Onderwijscoöperatie (2014) en het *Beroepsprofiel Lichamelijke Opvoeding* (Bax et al., 2016). Om te waarborgen dat de opleidingen de vaardigheden behorend bij deze basis in het curriculum opnemen en daarbij hetzelfde niveau kunnen garanderen, is deze bekwaamheid verder uitgewerkt in dit landelijk opleidingsprofiel. De projectgroep is gestart met een oriëntatie op literatuur met name omtrent de 21e-eeuwse vaardigheden en het onderzoekend vermogen.

21e-eeuwse vaardigheden in het curriculum

De vaardigheden uit de brede professionele basis liggen in het verlengde van de vaardigheden die horen bij een dynamische informatie- en kennismaatschappij, waarin het accent verschuift van productie van standaardproducten naar de ontwikkeling en circulatie van kennis (Ananiadou & Claro, 2017; Voogt & Pareja Roblin, 2010). In een wereld die door toegenomen technologisering en informatisering aan snelle veranderingen onderhevig is, wordt het voor studenten belangrijk dat zij beschikken over metavaardigheden die een 'levenlang leren' mogelijk maken (Vermeulen & Vrieling, 2017).

Deze 21e-eeuwse vaardigheden, zoals ze in Nederland over het algemeen genoemd worden, zijn complexe generieke vaardigheden, waarbinnen we volgens Ananiadou & Claro (2017) twee dimensies kunnen onderscheiden: een kennisdimensie en een communicatiedimensie. Vermeulen en Vrieling (2017) spreken in dit verband over denkvaardigheden en sociale vaardigheden.

Zij voegen daar metacognitie aan toe (de kennis van het eigen cognitief functioneren en de vaardigheid om het eigen leren ook te kunnen sturen).

Hoewel er internationaal een brede overeenstemming bestaat over welke vaardigheden geleerd moeten worden (Ananiadou & Claro, 2017; Thijs, Fisser, & Hoeven, 2014; Voogt & Pareja Roblin, 2010), blijkt volgens Voogt & Pareja Roblin (2010) is er nog onvoldoende aandacht voor de positionering van de 21e-eeuwse vaardigheden in diverse curricula. Door deze vaardigheden op te nemen in het landelijk opleidingsprofiel in de bekwaamheid 'de brede professionele basis' krijgen deze vaardigheden een plaats in de curricula van elke leraar lichamelijke opvoeding.

Om welke vaardigheden gaat het?

Internationaal zijn de laatste jaren veel modellen ontwikkeld voor wat we in Nederland 21e-eeuwse vaardigheden zijn gaan noemen. Thijs, Fisser & Van der Hoeven (2014) hebben deze modellen met elkaar vergeleken. Hun vergelijking wordt in tabel 2 gekoppeld aan de vaardigheden uit de brede professionele basis zoals benoemd door de Onderwijscoöperatie (2014).

Op basis van deze vergelijking is gekozen de denkvaardigheden *kritisch denken*, *creatief denken*, *probleem oplossen* en *leren leren*, en de sociale vaardigheden *communiceren*, *samenwerken* en *resultaatgericht werken* uit te werken in dit Landelijk Opleidingsprofiel. Hieraan is *onderzoeken* toegevoegd. De vaardigheid *organiseren* is verwerkt in de beschrijving van *samenwerken* en *resultaatgericht werken*. De vaardigheid *plannen* is verwerkt in de beschrijving van *resultaatgericht werken*. De vaardigheid *reflecteren* is verwerkt in de beschrijving van de vaardigheid *resultaatgericht werken* en *professionele ontwikkeling*. De vaardigheid *ontwikkelingsgericht werken* is verwerkt in de vaardigheden *probleem oplossen*, *onderzoeken* en *professionele ontwikkeling*. Tot slot heeft de Leraar Lichamelijk Opvoeding de verantwoordelijkheid om zijn vaardigheden verder te ontwikkelen en zijn kennis actueel te houden. *Professionele ontwikkeling* is daarom het laatste aspect van de brede professionele basis.

Tabel 2. Een overzicht van internationale modellen om de 21e-eeuwse vaardigheden te duiden (Thijs, Fisser & Van der Hoeven, 2014), gekoppeld aan de vaardigheden die de Onderwijscoöperatie (2014) noemt

Voogt & Pareja Roblin (2010)	KSAVE-model	Framework for 21st century learning (P21)	Innovative Teaching (ITL) project	Onderwijscoöperatie
Denkvaardigheden				
<ul style="list-style-type: none"> • Creativiteit • Kritisch denken • Probleemoplosvaardigheden 	<ul style="list-style-type: none"> • Creatief in innovatief denken • Kritisch denken, probleemoplosvaardigheden, beslissen • Leren leren (metacognitie) 	<ul style="list-style-type: none"> • Creativiteit en innovatie • Kritisch denken (en probleem oplossen) 	<ul style="list-style-type: none"> • Innovatie (en probleemoplosvaardigheden) • Kennisontwikkeling • Probleemoplosvaardigheden (en innovatie) 	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken • Samen leren • Reflecteren • Gericht zijn op ontwikkelen
Sociale vaardigheden				
<ul style="list-style-type: none"> • Communiceren • Samenwerken • Ict-geletterdheid • Sociale en culturele vaardigheden (incl. burgerschap) • Productiviteit (incl. zelfregulering) 	<ul style="list-style-type: none"> • Communiceren • Samenwerken • Ict-vaardigheden • Burgerschap (lokaal en wereldwijd) • Leven en werken (zelfsturing, flexibiliteit, planningsvaardigheden) • Persoonlijke en sociale verantwoordelijkheid (cultureel bewustzijn, empathie, zelfbeheersing) 	<ul style="list-style-type: none"> • Communicatie • Samenwerken • Apart genoemd: informatievaardigheden, mediageletterdheid en ict-vaardigheden • Apart genoemd: loopbaan- & levensvaardigheden (onder andere flexibiliteit, zelfregulering, productiviteit) • Leiderschap, verantwoordelijkheid 	<ul style="list-style-type: none"> • Communicatie • Samenwerken • Gebruik van ict voor leren • Zelfregulering (verantwoordelijkheid, plannen, monitoren, omgaan met feedback) 	<ul style="list-style-type: none"> • Communiceren • Samenwerken • Organiseren • Plannen • Resultaatgericht werken

Onderzoekend vermogen

De eis van onderzoekend vermogen werd door de HBO-raad als volgt geformuleerd in de kwaliteitsagenda *Kwaliteit als opdracht* (2009, p. 17): 'In onze moderne samenleving is het cruciaal dat hbo-bachelors over een onderzoekend

vermogen beschikken dat leidt tot reflectie, tot evidence-based practice en tot innovatie'.

De termen reflectie, evidence-based practice en innovatie worden in kwaliteitsagenda niet nader omschreven (Andriessen, 2014). Andriessen beschrijft dat de hbo-bachelors over een onderzoekend vermogen dienen te beschikken dat leidt tot:

1. Reflectie: het terugkijken op het eigen handelen in de beroepspraktijk, signaleren wat er (niet) goed ging, dat proberen te verklaren vanuit de kennisbasis en in diezelfde kennisbasis ook de uitgangspunten vinden voor een betere aanpak.
2. Evidence-based practice: het gebruiken van de kennisbasis om de juiste handelingen te kiezen.
3. Innovatie: het ontwikkelen van nieuwe handelingen en producten om de beroepspraktijk te verbeteren.

De jaren na het verschijnen van kwaliteitsagenda hebben hbo-instellingen het 'onderzoekend vermogen' op uiteenlopende wijze in het curriculum vormgegeven. Door vooral het werk van Andriessen is er de laatste jaren meer consensus ontstaan over wat het onderzoekend vermogen van een hbo-student omhelst. Volgens Andriessen (2014) heeft onderzoekend vermogen drie componenten; een onderzoekende houding, 'kennis uit onderzoek van anderen toepassen' en 'het zelf onderzoek doen'.

In het hbo-onderwijs worden studenten opgeleid tot een beroep en niet tot onderzoeker. Hbo-studenten moeten vaardigheden leren die hen in staat stellen beroepsproducten te realiseren die in de latere beroepsuitoefening van hen worden verlangd. Het onderzoekend vermogen is daarom volgens Andriessen ondersteunend in het hbo-onderwijs: het leidt tot kwalitatief betere beroepsproducten. Het startpunt voor onderwijs in onderzoekend vermogen is daarom het maken van beroepsproducten en het toepassen van beroepsmethoden daarbij (Losse, 2012). Bij het toepassen van beroepsmethoden komen vragen naar boven. Vervolgens kan in het onderwijs worden stilgestaan bij het methodisch beantwoorden van die vragen door het doorlopen van de onderzoekscyclus. Losse (2012) onderscheidt verschillende typen beroepsproducten, vooral het 'ontwerp' (bijvoorbeeld lessenreeksen, vakwerkplan e.d.) en de 'handeling' (bijvoorbeeld lesgeven of oudergesprek voeren) zijn voor leraren lichamelijke opvoeding van belang.

Keuzes in onderzoek worden volgens Andriessen (2014) in de eerste plaats gestuurd door overwegingen rond de praktische relevantie van het onderzoek en in de tweede plaats rond de methodische grondigheid van het onderzoek. Methodische grondigheid is helaas niet altijd goed verenigbaar met praktische relevantie.

De methodische grondigheid wordt zoveel mogelijk geborgd door het hanteren van de onderzoekscyclus. Deze wordt beschreven door Verhoeven (2010, in: Andriessen 2014) als de fasen: probleemanalyse - onderzoeksontwerp - dataverzameling - data-analyse - rapportage. Een kenmerkend eigenschap van de onderzoekscyclus is dat dit proces aan het einde kennis oplevert: de onderzoeker weet meer dan aan het begin. De werkelijkheid is daarmee echter nog niet veranderd en dat is vaak het doel van praktijkgericht onderzoek. Daarom is het zinvol in het hbo ook gebruik te maken van de zogenaamde regulatieve cyclus (Van Strien, 1997, in: Andriessen 2014): probleemstelling - diagnose - plan - ingreep - evaluatie. Een groot verschil met de onderzoekscyclus is dat het doel van deze cyclus niet is om meer te weten te komen, maar om te veranderen.

6 Validering

Inleiding

'Krachtig Meesterschap' (Ministerie OCW, 2008) heeft als insteek de kwaliteit én het aanzien van de lerarenopleidingen naar een hoger niveau te tillen. In het rapport 'Vreemde ogen dwingen' (HBO-raad, 2012) worden diverse aanbevelingen gedaan om de kwaliteit en borging van de examenkwaliteit binnen het hoger onderwijs te verbeteren. Eén van de initiatieven is het project *10voordeleraar* met als doel: "leraren te laten uitblinken in hun vak" (*10voordeleraar*/programma, z.j.).

Een speerpunt van *10voordeleraar* is het ontwikkelen van een kennisbasis voor elke lerarenopleiding, zo ook voor Opleiding tot Leraar van de eerste graad in Lichamelijke Opvoeding. Deze kennisbasis vormt een gedeeld fundament voor de curriculumontwikkeling voor elke instelling met de opleiding *Leraar Lichamelijke Opvoeding* en heeft een functie in het kader van kwaliteitsborging. Vanuit het project *10voordeleraar* is ingezet op het ontwikkelen van instellingsoverstijgende collegiale feedback gericht op implementatie en herijking van de kennisbasis; het project 'peer-review'. In dit project, dat liep van 2014-2017, hebben de zes instellingen die de opleiding *Leraar Lichamelijke Opvoeding* aanbieden elkaars verwerking van de kennisbasis in het programma kritisch onder de loep genomen. Een projectgroep met een deelnemer van elke opleiding heeft hieraan sturing gegeven en veel opleidingsdocenten zijn hierbij direct of indirect betrokken geweest. Eind 2016 brengt de projectgroep *Peer-review Kennisbasis Lichamelijke Opvoeding* het advies uit om zowel de kennisbasis als het landelijk opleidingsprofiel te vernieuwen en samen te voegen tot één landelijk opleidingsprofiel, waarbij de kennisbasis specifiek wordt gekoppeld aan de bekwaamheden voor leraren. De theoretische diepgang, de reikwijdte en het gebruik van kennis van vakdocenten, krijgen namelijk betekenis in het handelen in de beroepspraktijk. Dit advies is overgenomen door ALO Nederland en de projectgroep heeft voorjaar 2017 de opdracht gekregen tot herijking van de kennisbasis, waarbij deze geïntegreerd opgenomen wordt in het *Landelijk Opleidingsprofiel Leraar Lichamelijke Opvoeding*.

Opdracht

Voorjaar 2017 heeft ALO Nederland opdracht gegeven tot het ontwikkelen van een nieuw *Landelijk Opleidingsprofiel Lichamelijke Opvoeding*, met de eindkwalificaties (incl. kenniscomponent) waaraan een startbekwame beroepsbeoefenaar dient te voldoen voor de uitoefening van het beroep 'Leraar van de eerste graad in lichamelijke Opvoeding'.

Resultaat

Een up-to-date landelijk opleidingsprofiel dat voor de komende jaren functioneert als uitgangspunt voor de verdere curriculumontwikkeling in het opleiden van leraren lichamelijke opvoeding, en waarin de herijking kennisbasis is opgenomen.

Hiervoor zijn de volgende inhoudelijke kaders aangegeven:

- De wettelijke bekwaamheidseisen (Onderwijscoöperatie, 2014)
- Beroepsprofiel Docent Lichamelijke Opvoeding van de KVLO (Bax et al, 2017)
- Hbo-standaard (HBO-raad, 2009) en de Dublin-descriptoren (2004)

Procedureel zijn de volgende kaders aangegeven:

- Procedure op- en vaststelling landelijke opleidingsprofielen bachelor-opleidingen hogescholen (HBO-raad, 2010)
- Procedure herijking kennisbasis (*10voordeleraar*).

Werkwijze herijking

ALO Nederland heeft een projectgroep en een stuurgroep samengesteld. Uitgangspunt hierbij is dat van elke instelling vanuit de voltijdse lerarenopleiding *Lichamelijke Opvoeding* een docent/ontwikkelaar aan de projectgroep deelneemt waarbij een van deze leden de rol van projectleider vervult. De samenstelling van de projectgroep is als volgt:

- Gerben Bakker, *Hogeschool Windesheim Zwolle*
- Mark-Jan Mulder, *Hanzehogeschool van Groningen*
- Marieke Nakken, *De Haagse Hogeschool*
- Bart Raijmakers, *Fontys Hogescholen Eindhoven*
- Hester de Vries, *Hogeschool van Arnhem en Nijmegen*
- Ellen Warmer, *Hogeschool van Amsterdam*

De samenstelling van de stuurgroep namens ALO Nederland:

- Henk van der Palen, *Hogeschool Windesheim Zwolle*
- Gielion de Wit, *Hogeschool van Arnhem en Nijmegen*

De projectgroep heeft in eerste instantie een concept landelijk opleidingsprofiel in deeldocumenten ontwikkeld. Deze deeldocumenten zijn gedeeld via een online-omgeving. Opleidingsdocenten, leraren lichamelijke opvoeding, schoolleiders, onderzoekers en studenten zijn uitgenodigd om feedback te geven op alle deeldocumenten. Dertig personen, vertegenwoordigers uit alle bovenstaande groepen, hebben aan dit verzoek gehoor gegeven.

Per document is alle feedback verzameld. De projectleider heeft dit gerubriceerd en voorgelegd aan de projectgroepleden. Dit is in de projectgroep besproken waarbij keuzes gemaakt zijn en taken verdeeld zijn met betrekking tot de verwerking van de feedback. Vervolgens hebben de oorspronkelijke schrijver(s)

deze keuzes verwerkt in nieuwe versies van de 'bekwaamheden' en de 'brede professionele basis', welke daarna door twee andere projectgroepleden zijn gecheckt. Hierbij is ten eerste gekeken of er geen feedback over het hoofd gezien is. Ten tweede is gekeken of de beschreven 'kunde' en 'kennis' dekkend zijn voor de inhoud en vaardigheden uit de vorige *Kennisbasis Lichamelijke Opvoeding* (Asperen, van, et al., 2012) en het vorige *Opleidingsprofiel Lichamelijke Opvoeding* (Wit, de et. al., 2013). Daarnaast heeft de projectleider een hoofdstuk samengesteld voor de inhoudelijke verantwoording. Hieruit is de tweede versie ontstaan, welke voorgelegd is aan de Stuurgroep. Op basis van de feedback van de Stuurgroep is de definitieve versie opgesteld.

Per instelling met een opleiding *Leraar Lichamelijke Opvoeding* zijn de volgende groepen per e-mail uitgenodigd:

- Curriculumcommissie
- Opleidingscommissie
- Werkveld
- Adviescommissie
- Lectoraten

Daarnaast zijn nog een aantal personen binnen *10voordeleraar*, SLO, KVLO en Mulierinstituut uitgenodigd om per mail hun opmerkingen door te geven.

7 Literatuur

Ananiadou, K., & Claro, M. (2009). *21st Century Skills and Competences for New Millennium Learners in OECD Countries*. (OECD Education Working Papers, No. 41). Geraadpleegd van <http://dx.doi.org/10.1787/218525261154>

Andriessen, D. (2014). *Praktisch relevant én methodisch grondig? Dimensies van onderzoek in het HBO*. (Openbare les 10 april 2014, Lectoraat Methodologie van Praktijkgericht Onderzoek aan Hogeschool Utrecht). Utrecht: Hogeschool Utrecht.

Asperen, J. van., Aldershof, A., Driel, G. van, Haak, E. van de, Kruijsdijk, H. van., & Mulder, M. J. (Eds.). (2012). *Kennisbasis docent lichamelijke opvoeding – een gedeeld fundament voor het opleiden van leraren lichamelijke opvoeding*. Den Haag: HBO-raad.

Backman, E., & Larsson, H. (2016). What should a physical education teacher know? An analysis of learning outcomes for future physical education teachers in Sweden. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 21(2), 185-200. doi:10.1080/17408989.2014.946007

Bakker, G., Mulder, M.J., & Warmer, E. (2016). Het verstaan van je vak, peerreview over vakkennis op de ALO's. *Lichamelijke Opvoeding*, 105 (1), 36-38.

Bax, H., Brouwer, B., Klaassen, C., Palen, H. van der, Roelofsen, S., Vervoorn, A., Weeldenburg, G., de Wit, G. (2017). *Beroepsprofiel leraar lichamelijke opvoeding*. Zeist: Jan Luiting Fonds.

Bax, H. (2016). ALO-opleidingen over lichamelijke opvoeding, bewegen en sport (met de blik op 2032). *Lichamelijke Opvoeding*, 104 (9), 18-20.

Bax, H., Driel, G. van, Jansma, F. & Palen, H. van der (2010). *Beroepsprofiel leraar lichamelijke opvoeding*. Zeist: Jan Luiting Fonds.

Beishuizen, J., & Kaldewaij, J. (2017). De infrastructuur van onderwijsonderzoek in relatie tot de opleiding van leraren. In: Dengerink, J. & Snoek, M. (red). *De context van het opleiden van leraren. VELON Kennisbasis, katern 2*. Eindhoven: VELON.

Berg, E. van den, & Suasso, E. (2017). De beroepspraktijk en het leren en de continue professionalisering van leraren. In: Timmermans, M. & Velzen, C. van (red). *Samen in de school Opleiden. VELON Kennisbasis, katern 4*. Eindhoven: VELON.

Biesta, G.J.J. (2011). Het beeld van de leraar: Over wijsheid en virtuositeit in onderwijs en onderwijzen. *Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 32 (3), 4-11.

Biesta, G. J. J. (2015). *Het prachtige risico van onderwijs*. Culemborg: Phronese.

Bolsenbroek, A. & Houten, D. van (2010). *Werken aan een inclusieve samenleving. Goede praktijken*. Amsterdam: Boom Uitgevers.

Bosch, M. & Hazelebach, C. (2008). Vakkenintegratie rond bewegen in het basisonderwijs. *Lichamelijke Opvoeding*, 96, 6-9

Boersma, K., Graft, M. van, Harteveld, A., Hullu, E. de, Oever, L. van den & Zande, P. van der (2006). *Biologieonderwijs van 4 tot 18 jaar: Basisdocument van de Commissie Vernieuwing Biologieonderwijs over ontwikkeling en invoering van samenhangend biologieonderwijs*. Boekje CVBO 2006. Geraadpleegd via: <http://www.nibi.nl/files/documents/>

Brouwer, B., Aldershof, A., Bax, H., Berkel, M. van, Dokkum, G. van, Mulder, M., & Nienhuis, J. (2011). *Human movement and sports in 2028 - een blik in de toekomst van lichamelijk opvoeding/bewegingsonderwijs en sport op school*. Enschede: SLO.

Brouwer, B., Berkel, M. van, Mossel, G. van & Swinkels, E. (2015). *Bewegingsonderwijs en sport. Vakspecifieke trendanalyse 2015*. Enschede: SLO.

Centraal Planbureau en Sociaal en Cultureel Planbureau (2000). *Trends, dilemma's en beleid. Essays over ontwikkelingen op langere termijn*. Den Haag: SCP en CPB.

Collard, D., Boutkan, S., Grimberg, L., Lucassen, J. & Breedveld, K. (2014). *Effecten van sport en beweging op de basisschool. Voorstudie naar de relatie tussen sport en beweging op school en schoolprestaties*. Utrecht, Mulier Instituut.

Commissie externe validering examenkwaliteit hoger beroepsonderwijs (2012). *Vreemde ogen dwingen. Eindrapport Commissie externe validering examenkwaliteit hoger beroepsonderwijs*. Den Haag: HBO-raad.

Commissie Kwalificatiestructuur Zoetermeer (1996). *Gekwalificeerd voor de toekomst. Kwalificatiestructuur en eindtermen voor Verpleging en Verzorging. Eindrapport Commissie Kwalificatiestructuur. Zoetermeer/Rijswijk*.

Commissie NLQF - EQF, (2011). *Introductie van het Nederlands Nationaal Kwalificatiekader NLQF in nationaal en Europees perspectief*. 's Hertogenbosch: Cinop 2011. Geraadpleegd via <https://www.nvao.net/actueel/publicaties/documenten-nederlands-kwalificatieraamwerk-hoger-onderwijs>.

Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs Stelsel (2010). *Differentiëren in drievoud omwille van kwaliteit en verscheidenheid in het hoger onderwijs*. Den Haag.

Dochy, F., Berghmans, I., Koenen, A. & Segers, M. (2015). *Bouwstenen voor High Impact Learning. Het leren van de toekomst in onderwijs en organisaties*. Amsterdam: Boom Uitgevers

Dublinescriptoren. Geraadpleegd van <https://www.nvao.net/system/files/pdf/Dublin%20Descriptor.pdf>.

- Eck, E. van, Heemskerk, I. & Pater, C. (2015). *Effecten van flexibilisering en gepersonaliseerd leren. Deelrapport 4. Onderzoek in opdracht van de Onderwijsraad door Oberon en Kohnstamm Instituut*. Utrecht: Oberon
- Kessels, J. & Ehlen, C.G.J.M. (2006). Flexibilisering in het Hoger Onderwijs. In: Hout, H. van, Dam, G. ten, Mirande, M., Terlouw, C. & Willems J. (red). *Vernieuwing in het hoger onderwijs. Onderwijskundig handboek* (pp. 36-47). Assen: Van Gorcum
- Fenstermacher, G. D. (1994). The Knower and the Known. The Nature of Knowledge in Research on Teaching. *Review of Research in Education*, 20 (1): 3 – 56.
- Hargreaves, D. (2006). *Personalising learning 6: the final gateway: school design and organisation*. London: Specialist Schools Trust.
- Hartman, E., Greeff, J. de, Verburgh, L., Meijer, Fels, A. van der, Smith, I., Oosterlaan, J., Bosker, R. & Visscher, C. (2015). *Effecten van fysieke activiteit op cognitie en de hersenen van kinderen in het primair onderwijs*. UMCG, RUG, VU.
- HBO-raad (2009). *Kwaliteit als opdracht*. Den Haag. Gedownload van www.vereniginghogescholen.nl.
- HBO-raad (2010). *Procedure op- en vaststelling landelijke opleidingsprofielen bachelor-opleidingen hogescholen*. Den Haag.
- Heij, P. (2006). *Grondslagen van 'verantwoord' bewegingsonderwijs - filosofische en pedagogische doordienking van relationeel gefundeerd bewegingsonderwijs*. Budel: Damon.
- Hilvoorde, I. van (2011). *Bewegingsrijkdom. Onderzoek naar professionalisering van onze sport- en bewegingscultuur*. Zwolle: Windesheim
- Houten, D. van, & Bolsenbroek, A. (2010). *Werken aan een inclusieve samenleving. Goede praktijken*. Amsterdam: Nelissen.
- Kemp, S van., Dietze, A., & Coupé, G. (2016). Het stelsel van lerarenopleidingen. In: Dengerink, J. & M. Snoek (red). *De context van het opleiden van leraren. VELON Kennisbasis, katern 2*. Eindhoven: VELON (pp. 69-84).
- Losse, M. (2012). *Verbinding tussen onderzoek en onderwijs*. Amersfoort: Presentatie Facta-conferentie 11 december 2012.
- Losse, M.A. (2016). De relevantie van onderzoekend vermogen. Waarom 'beroepsproducten' de sleutel zijn. *TH&MA Hoger Onderwijs*, vol.1, pp.57-62
- Ministerie van OCW (2008). *Krachtig Meesterschap, kwaliteitsagenda voor het opleiden van leraren 2008-2011*. Den Haag: Ministerie van OCW.
- Onderwijscoöperatie (2014). *Herijking bekwaamheidseisen - voorstel 2014*. Geraadpleegd van <https://www.onderwijscooperatie.nl/wp-content/uploads/sites/2/2016/03/Voorstel-Herijking-Bekwaamheidseisen.pdf>.

Onderwijscoöperatie (2014). *Herijking bekwaamheidseisen- verantwoording 2014*. Geraadpleegd van <https://www.onderwijscooperatie.nl/wp-content/uploads/sites/2/2016/03/Verantwoording-Herijking-Bekwaamheidseisen.pdf>.

Onderwijsraad (2003). *Verkenning leren in een kennissamenleving*. Geraadpleegd van https://www.onderwijsraad.nl/upload/documents/publicaties/volledig/leren_in_een_kennissamenleving.pdf.

Onderwijsraad (2017). *De leerling centraal. Een verkenning naar het centraal stellen van de leerling vanuit het perspectief van het publieke belang van onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.

Palen, H. van der & Radstake, J. (2012). (H)erkend beweger: opvoeden binnen bewegingsonderwijs (en sport) bij het verwerven van een beweeg- en sportidentiteit. In: Schipper-van Veldhoven, N., Palen, H. van der, Kerk, J. van der & Schuijers, R. (Red.), *Goud in elk kind: Jeugdsport in een pedagogisch perspectief* (pp. 141-155). Deventer: daM uitgeverij.

Platformonderwijs2032 (2016). *Ons onderwijs2032. Eindadvies*, Den Haag: Platform Onderwijs2032.

Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren (2015). *Vaart met taalvaardigheid. Nederlands in het hoger onderwijs. Advies*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

Rijksoverheid (2016). *Handreiking pilots flexibilisering hoger onderwijs*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/richtlijnen/2016/11/25/handreiking-pilots-flexibilisering-hoger-onderwijs>.

Schipper, A. de, Deerenberg, H., Bouthoorn, B., & Toussaint, H. (2014). Gymmen kleuters beter met een gymleraar? *Sportgericht* 68, (3), 29-31.

Schön, D. (1983). *The reflective practitioner. How professionals think in action*. London: Temple Smith.

SCP (2016). *De toekomst tegemoet - leren, werken, zorgen, samenleven en consumeren in het Nederland van later*. Geraadpleegd van https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2016/De_toekomst_tegemoet.

SCP en RIVM (2017). *Sport Toekomstverkenning; een Sportiever Nederland*. Geraadpleegd van https://www.scp.nl/Nieuws/Sport_Toekomstverkenning_uitdagingen_voor_de_sport.

Shulman, L. (1986). Those who understand: Knowledge growth in teaching. *Educational Researcher*, (15), 4-14.

SLO (2012). *Kennisbases onderbouw voortgezet onderwijs*. Rapportage van een vooronderzoek Juni 2012.

Strien, P. (1986). *Praktijk als wetenschap. Methodologie van het sociaal-wetenschappelijk handelen*. Assen: Van Gorcum.

Thijs, A., Fisser, P., & Hoeven, M. van der (2014). *21e eeuwse vaardigheden in het curriculum van het funderend onderwijs*. Enschede: SLO.

Velzen, T. van (2016). Trots op het woord schijnbeweging. *Lichamelijke Opvoeding*, (7), 47-49.

Vermeulen, M., & Vrieling, E. (2017). *21e-eeuwse vaardigheden: Achtergronden en onderwijsimplicaties in 17 vragen en antwoorden*. Heerlen: Open Universiteit.

Voogt, J., & Pareja Roblin, N. (2010). *21st Century Skills. Discussienota*. Enschede: Universiteit Twente.

Wit, de G., Palen, H. van der, Haak, E. van den, MacKaaij, H., Hofenk, H. & Vredendaal, D. van (2013). *Landelijke Opleidingsprofiel leraar lichamelijke opvoeding eerste graad*. Zevenaar: De Productiemannen.

10voordeleraar (2017). *Programma*. Geraadpleegd van <https://www.10voordeleraar.nl/programma/over-het-programma>.

10voordeleraar (2017). *Tweedegraads lerarenopleiding. Kennisbasis Generiek*. Geraadpleegd van https://www.10voordeleraar.nl/documents/kennisbases_2017_tweedegraads/Kennisbasis%20Generiek%20-%20pdf-versie%20november%202017.pdf.

10voordeleraar (2017). *Eerstegraads lerarenopleiding. Kennisbasis Generiek*. Geraadpleegd van https://www.10voordeleraar.nl/documents/kennisbases_master/Kennisbasis%20Generiek%20-%20eerstegraads%20lerarenopleiding%20versie%20januari%202017.pdf.

Voor het beschrijven van de bekwaamheden is geput uit diverse documenten zoals de bekwaamheden van de Onderwijscoöperatie, het beroepsprofiel van de KVLO, de vorige kennisbasis, het vorige landelijke opleidingsprofiel, en de generieke kennisbases tweedegraadslerarenopleidingen en vakmasters. Omdat het gaat om richtinggevende bronnen is het mogelijk dat delen daarvan herkend worden en/of vrijwel letterlijk gebruikt zijn. Om de leesbaarheid te vergroten is in deze gevallen gekozen dit niet als citaat op te nemen. We danken hierbij alle schrijvers van bovengenoemde documenten. De genoemde documenten zijn opgenomen in de literatuurlijst.

Bijlage uitgangspunten kennisbases

Er zijn tussen de instellingen vanuit *10voordeleraar* afspraken gemaakt over de vormgeving van de kennisbases. Alle kennisbases zijn opgezet volgens een vaste grondindeling waardoor ze onderling redelijk goed vergelijkbaar zijn. Hieronder is een aantal van deze uitgangspunten te lezen.

Minimale kennis

De kennisbases beschrijven per opleidingen de minimaal noodzakelijke kennis die de student aan het einde van zijn opleiding moet hebben. Naar analogie van de termen zoals het SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling) gebruikt, is een kennisbasis een 'richtinggevend inhoudelijk kader voor wat studenten minimaal moeten kennen aan vakinhouden en moeten beheersen aan (vak)specifieke vaardigheden' (SLO, 212).

Kennis moet daarbij worden opgevat als 'het geheel van beheersingsniveaus dat van een afgestudeerde leraar mag worden verwacht' en dus niet alleen feiten-reproductie (taxonomie van Bloom) of feitelijke kennis (taxonomie van Romiszowski). Kennis omvat daarom ook de vakspecifieke, vakdidactische en pedagogische vaardigheden van de leraar.

Vakkennis, vakdidactiek en pedagogisch-didactische bekwaamheden

De beroepskennis van leraren heeft wortels in twee wetenschappelijke domeinen (Shulman, 1986). In de eerste plaats in het domein van het vak (vakkennisbasis), en in de tweede plaats in de kennis over leren en onderwijzen in het algemeen (het generieke deel van de kennisbasis) en van het desbetreffende vak in het bijzonder (vakdidactiek). De kennisbasis omvat de beschrijving van de vakinhoudelijke, (vak)didactische en pedagogische kennis en (vakspecifieke) vaardigheden die een student moet hebben. Het geheel van vakkennisbasis en generieke kennisbasis vormt de integrale 'body of knowledge and skills' die van een afgestudeerde leraar minimaal mag worden verwacht. Deze vormt tevens de basis van de bekwaamheidseisen zoals vastgelegd in het beroepsregister leraar. Binnen de profileringsruimte van elke instelling kan daarnaast nog verdere (inhoudelijke) verdieping en/of verbreding worden aangebracht.

Samenhangende en doorgaande leerlijnen

Het Nederlandse onderwijsbestel kent een structuur van naast elkaar opererende en elkaar opvolgende (doorgaande) leerlijnen (SLO). Per onderwijssoort (of soorten) wordt van een leraar een bepaalde wettelijke bevoegdheid/benoembaarheid verlangd. Door de overgangen in het onderwijs krijgt de lerende vaak te maken met andere onderwijsvormen en met leraren die anders zijn opgeleid. Om in elk geval de onderwijshoud tussen deze onderwijssoorten op elkaar af te stemmen en op elkaar aan te laten sluiten wordt ervoor gezorgd

dat parallelle en doorgaande leerlijnen in de kennisbases, daar waar dat van toepassing is, herkenbaar zijn.

De leerlijn van 4 tot 18 jaar werkt de doelstellingen van het onderwijs uit in concepten¹ voor de hele leerlijn: vanaf basisonderwijs naar onderbouw vmbo en havo/vwo, bovenbouw vmbo (uitgewerkt naar leerwegen en sectoren), bovenbouw havo en bovenbouw vwo. Deze concepten zijn evenzeer van belang voor studenten in het hbo die zich voorbereiden op het geven van onderwijs aan deze leerlingen (studenten). Door vanuit die gedachte de leerlijn 4-18 jaar uit te bouwen tot 22 jaar zouden de aankomende leraren goed op hun toekomstige beroep voorbereid moeten zijn (Boersma et al., 2006). De leraar in de onderbouw moet daarbij, voortbouwend op wat in het basisonderwijs is aangeboden, zijn leerlingen verder opleiden en voorbereiden op zijn profiel- en vakkenkeuze in de bovenbouw. En hij moet samen met de collega's die in de bovenbouw lesgeven, het onderwijsprogramma van zijn instelling ontwerpen en (gedeeltelijk) uitvoeren. De docent (vakmaster) in de bovenbouw moet zijn leerlingen goed voorbereiden op het vervolgonderwijs bij andere hbo- en universitaire opleidingen. De uitbreiding van de leerlijn tot 22 jaar is dus vanuit zowel bovenstaand standpunt als vanuit het standpunt van Dublin-descriptor 1 (de kennis moet die van het daaraan voorafgaande onderwijs overstijgen) noodzakelijk. De aankomende docent kan alleen dan vanuit een breder en dieper inzicht de vakinhoud vertalen naar goed onderwijs.

Niveau

NLQF, Dublin-descriptoren en de hbo-kwalificaties beschrijven het hbo-niveau (bachelor, master) op algemeen niveau; de bekwaamheidseisen van het lerarenregister beschrijven de specifieke beroepskennis van de leraar (commissie NLQF-EQF, 2011).

De lerarenopleidingen leveren docenten af op hbo-bachelorniveau (NLQF-6) of hbo-masterniveau (NLQF-7 niveau). Dit betekent dat een afgestudeerde docent, conform de Dublin-descriptoren en de algemene hbo-kwalificaties die ook het noodzakelijke niveau beschrijven van de afgestudeerde hbo-er, een brede kennis moet hebben van in elk geval het vakgebied waarin hij les gaat geven. Ook moet hij boven de stof van dat vakgebied staan. In de huidige inrichting van het onderwijs betekent dit dat ook aandacht moet worden besteed aan de verwante of aanpalende vakken van het vakgebied waarin later wordt lesgegeven. Voor de

¹ De leerlijn 4-18 spitst zich toe op een beperkt aantal concepten die voldoen aan de volgende vier criteria:

1. De concepten representeren gezamenlijk de breedte van de opleiding.
2. De concepten kunnen verbonden worden met recente ontwikkelingen in het vak, didactiek of pedagogiek.
3. De concepten maken het mogelijk deze kennis voor leerlingen en studenten te structureren.
4. De concepten zijn leerbaar voor de desbetreffende groepen leerlingen en studenten.

leraar in het (v)mbo betekent het dat hij de beroepsgerichte toepassingen (en de ontwikkelingen) van het vak, de beroepstaal en de beroepsgroep 'kent'.

N.B.: Tijdens zijn loopbaan moet de leraar zijn kennis en vaardigheden, zowel op het gebied van zijn vak als van het ambt van leraar, via bij- en nascholing op peil houden. Datgene wat daarvoor nodig is wordt door de afgestudeerde, samen met zijn werkgever en in voorkomende gevallen met de lerarenopleiding, bepaald en vormgegeven.

Profileringsruimte

Het kader van de kennisbasis legt een brede en gemeenschappelijke basis vast, maar biedt ook de individuele instelling voldoende ruimte voor een eigen profilering, conform het advies van de Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs (2010). Een kennisbasis is niet gekoppeld aan een didactisch concept en legt voor de individuele instelling of opleidingsroute wat betreft de programma-opbouw en studielast van de afzonderlijke onderdelen niets vast. De instelling is zelf verantwoordelijk voor de implementatie van de kennisbasis. Zij stelt een onderwijs- en toetsprogramma vast dat volledig recht doet aan de kennisbasis én in overeenstemming is met het eigen didactisch concept en profilering van de instelling.

Colofon

Den Haag, maart 2018

Uitgave

10voordeleraar, Vereniging Hogescholen
www.10voordeleraar.nl

ALO Nederland
www.alo.nl

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden de auteurs, redactie en uitgever geen aansprakelijkheid voor de gevolgen daarvan.